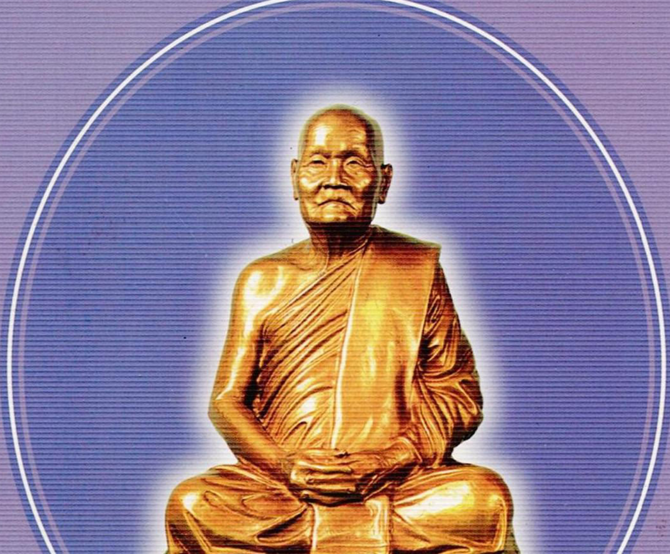
รูปเหมือนสมเด็จพระวันรัต

(นิรันตร์ นิรนฺตรมหาเถร ป.ธ. ๙)

วัดเทพศิรินทราวาส

วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๗

คำปรารภ

วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๗ เป็นวันครบรอบ ๑ ปี นับแต่ วันที่ สมเด็จอาจารย์ (สมเด็จพระวันรัต นิรันตร์ นิรนฺตโร) ได้ถึงมรณภาพ ศิษยานุศิษย์ ญาติ มิตร อุบาสกอุบาสิกา ได้ร่วมสมานฉันท์ช่วยกันบำเพ็ญกุศลถวายเป็นปัตติทานมัยบุญกิริยา ด้วยมีความเคารพนับถือท่าน เห็นความสำคัญของท่านและยังระลึกถึงท่าน ท่านเป็นผู้มากไปด้วยความรู้ ด้วยความเสียสละ ด้วยเมตตา ด้วยความสำรวมระวังและเคร่งครัดในสีลาจารวัตร สมที่เป็นปูชนียบุคคล สมที่จะเป็นตัวอย่างแห่งผู้ทำความดีและเป็นผู้มีค่าในพระพุทธศาสนา และในสังคม เพราะมีผลงานที่เป็นประโยชน์มากในวงการพระพุทธศาสนาและประชาชน ในนามของผู้ร่วมกิจการงานครั้งนี้ขออธิษฐานจิต ขอให้ท่านถึงสัมมาวิมุติดังประสงค์เทอญ ฯ

สมเด็จพระญาณวโรดม
วัดเทพศิรินทราวาส

ธรรมโอวาท

มนุสฺโส อุตฺตฺตโม สตฺโต โลกสฺมึ อิติ วิสฺสุโต
อตฺตโน กรณียมฺปิ อุตฺตมนฺติ ปสํสิตํ
ปณิธานํ หิ กตฺวาน นิปฺผาเหตุง ยถิจฺฉิตํ
อนุตึมํ ปาปุณนฺเตน น หาตพฺโพ ปรกฺกโมติ* ฯ

หน้าที่อันเลิศของมนุษย์ที่ทำให้บรรลุความเป็นผู้ประเสริฐเลิศกว่าผู้ใด ๆ ในโลก คือการปฏิบัติตามหน้าที่ของตนด้วยความเพียรอันก้าวหน้าไม่ถอยหลัง และความตั้งใจแน่วแน่ไม่ผันแปรที่แม้ความตายก็มิอาจเหนี่ยวรั้งหยุดยื้อได้

* บทบาลีนิพนธ์ของเจ้าประคุณสมเด็จพระวันรัต (นิรนฺตรมหาเถร)

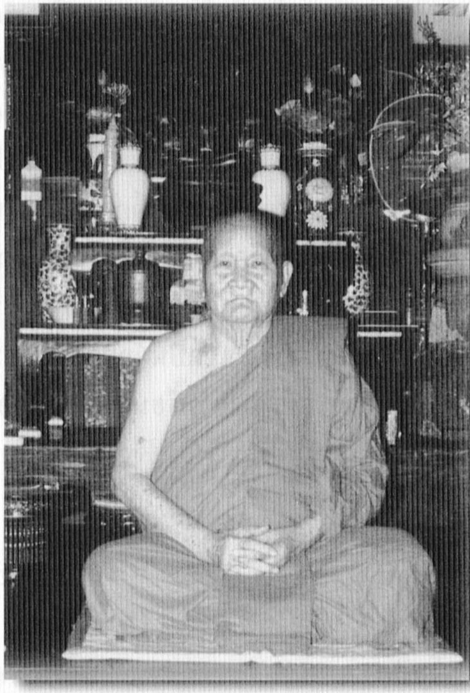
ประวัติ
สมเด็จพระวันรัต (นิรนฺตรมหาเถร)
วัดเทพศิรินทราวาส

อาคม สุขุมปัญญา เรียบเรียง

เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ นามเดิมว่า **นิรันตร์** นามสกุล โกณเขมะ เป็นบุตร **อุบาสกสุ้นฮวด** และ **อุบาสิกากิมหลง** (สกุลเดิม ไมตรี) โกณเขมะ คหบดีผู้มีความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัดเกิดเมื่อวันที่๑๒กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๕๘ ตรงกับวันเสาร์ ขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๓ ปีเถาะ จุลศักราช ๑๒๗๗ ณ บ้านเลขที่ ๓๓๐ ค ซอยคูกำพล ตำบลบางปลาสร้อย อำเภอเมืองจังหวัดชลบุรี มีน้องสาวคนเดียว คือ นางสาวขวัญจิตต์ โกณเขมะ

ครอบครัวของเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ที่ว่าเป็นคหบดีนั้น ปรากฏหลักฐานว่า ร่ำรวยมาจากทั้งสองฝ่าย ทั้งอุบาสกสุ้นฮวดและอุบาสิกากิมหลงล้วนเป็นผู้สืบทอดสกุลที่มีมรดกตกทอดเป็นทรัพย์สินเงินทองจำนวนมาก รวมทั้งที่ดินจำนวนหลายพันไร่ในจังหวัดชลบุรีและจังหวัดใกล้เคียง ที่ดินดังกล่าวแบ่งให้ชาวไร่ชาวนาเช่าประกอบสัมมาชีพได้ค่าเช่าเป็นทรัพย์สินเงินทองบ้าง เป็นพืชพันธ์ธัญญาหารบ้าง อุบาสกสุ้นฮวด หรือโยมผู้ชายและอุบาสิกากิมหลง หรือโยมผู้หญิงของเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ต่างเป็นที่รักใคร่นับถือของประชาชนในละแวกนั้น ด้วยเหตุที่ว่าเป็นเจ้าของที่ดินที่เอื้อเฟื้อเก็บค่าเช่าด้วยเมตตา หากปีไหนน้ำน้อยการกสิกรรมอัตคัดก็ผ่อนผันด้วยกรุณา กาลต่อมาเมื่อเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ มาบวชเป็นพระภิกษุแล้ว ที่ดินส่วนมากโยมผู้ชายและโยมผู้หญิง ก็ถวายให้แก่วัดที่ใกล้เคียงที่ดินนั้น ๆ และสุดท้ายเมื่อน้องสาวของเจ้าประคุณสมเด็จถึงแก่กรรม ก็ได้ทำพินัยกรรมยกที่ดินทั้งหมดบรรดามีถวายให้แก่วัดต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน

โยมผู้ชายของเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ มีนิสัยใฝ่ในทางพระพุทธศาสนามาตั้งแต่เล็ก เมื่อหนุ่มได้บวชเป็นพระภิกษุถึง ๒ ครั้ง นับรวมได้ ๘ พรรษากับพระอาจารย์แจ้ง

ที่วัดอ่างศิลา ได้ฉายานามว่า โกณฺฑญฺโญ นามสกุล โกณเขมะ ที่พระอธิการแดงวัดใหญ่อินทารามตั้งให้ จึงมีที่มาจากฉายานามเมื่อครั้งบวช แปลความหมายว่า โกณฑัญโญผู้เกษม แต่ด้วยความจำเป็นต้องสืบทอดกิจการของแม่ จึงต้องถือความกตัญญูกตเวทีลาสิกขาออกมาครองเรือน แต่ถึงกระนั้นก็ไม่เคยทอดธุระทางศาสนายังคงยึดมั่นปฏิปทาเป็นอุบาสกแก้วผู้อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาด้วย ทาน ศีล ภาวนา ตลอดชีวิต ได้บริจาคทรัพย์สินมหาศาลทำนุบำรุงเป็นประโยชน์เกื้อกูลพระศาสนาอย่างเต็มกำลัง เช่น สร้างโบสถ์ สร้างศาลา สร้างซุ้มพัทธสีมา รวมทั้งกุฏีและวิหารถวายให้กับวัดต่าง ๆ เช่นวัดเขาบางทราย วัดต้นสน วัดกำแพง วัดอ่างศิลา วัดเนินสุทธาวาส วัดราษฎร์บำรุง ฯลฯ แต่วัดที่ตั้งต้นเป็นทายกหลักคือวัดใหญ่อินทารามเพราะบิดามารดาของอุบาสิกากิมหลงฝากฝังวัดนี้เอาไว้ สร้างตึกเรียนให้แก่โรงเรียนอินทปัญญา ที่วัดใหญ่อินทาราม มีชื่อว่า **ตึกโกณเขมะวิทยา** ดังมีจารึกอยู่ที่ประวัติย่อของโรงเรียนว่า

“ ...ครูที่สอนก็ทำการสอนดี นักเรียนก็สะอาดเรียบร้อย มีความรู้ดี สอบเข้าเรียนต่อก็สอบเข้าได้มาก จึงเป็นเหตุให้จำนวนนักเรียนทวีมากขึ้นโดยลำดับ เวลาเพียง ๖-๗ ปีเท่านั้น ก็ต้องย้ายนักเรียนมาเรียนที่ศาลาหลังเดิมอีก เรื่องนี้ในฐานะที่เราเป็นผู้อุปการะโรงเรียนจึงมีความกังวลใจ... หรืออาจเป็นไปในทำนองได้ว่า “บุญมาวาสนาช่วย” หรือจะเป็นโชคชะตาของเด็กตำบลท้ายบ้านที่จะมีสถานการเรียนสะดวกสบายก็เป็นได้ เผอิญบ้านโกณเขมะอันมีพ่อสุ้นฮวด ๑ แม่กิมหลง ๑

นิรันตโรภิกขุ ๑ ขวัญจิตต์ ลูกสาว ๑ ได้มาปวารณาในการสร้างให้โดยไม่ต้องเกี่ยวข้องกับเงินทางการจนสำเร็จ เราเป็นผู้ออกแบบ สร้างเป็นอาคารตึก ๓ ชั้น มีห้องเรียน ๑๒ ห้องเรียน อุปกรณ์การเรียนมีพร้อมทุกอย่าง เรามีความยินดีและชื่นชมในกุศลวิทยาทานส่วนนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงได้จารึกโคลงสี่เป็นสักขีไว้เป็นหลักฐานว่า

“ โกณเขมะ ” ตึกนี้ นามสถิตย์ เสถียรเฮย
“พ่อฮวด” “กิมหลง” “ขวัญจิตต์” จรณะให้
“ นิรันตโร ” โสภิต สมภาค ภูมิแฮ
เสริมชาติผดุงศาสน์ไว้ วัฒนรู้สารสุนทร์

กุลบุตรหายโง่เศร้า ศึกษา จริงเนอ
ทรัพย์กว่าห้าแสนมา มอบสร้าง
พละเดชเด่นบุญญา ญาณยิ่ง เจริญนอ
ปิตุมาตญาติสล้าง สลักพร้อมเพียบผล...

โอมพระไตรรัตน์ทั้ง เทวา พรหมเอย
อวยสวัสดิพิพัฒน์ผา สุขแผ้ว
ลาภยศทรัพย์สินปรา กฎเพิ่ม วิวัฒน์แล
ทุกข์โศกโรคภัยแคล้ว เคลื่อนเข้าเขตเกษม ฯ

ตึก "โกณเขมะ" หรือนัยหนึ่ง "อินทปัญญา ๒" นี้ได้กระทำพิธีฉลองสมโภชเป็นการภายใน ทางวัดเทพศิรินทราวาสมีเจ้าพระคุณพระสาสนโสภณ เจ้าอาวาสเป็นเจ้าของตึกเรียนพร้อมพระเถระอีกหลายรูปมารับฉันบิณฑบาตเพล นิรนุตโร ภิกฺขุแลขวัญจิตต์ โกณเขมะน้องสาว พร้อมกันได้มอบให้เราเป็นผู้ชักแพรคุมป้ายนามโรงเรียนเปิดการเรียนเป็นปฐมฤกษ์เมื่อ วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๐๙ เป็นต้นมา

ภัทรธาดา

๒๕๒๖

อีกทั้งยังได้ปฏิสังขรณ์พุทธโบราณสถานถาวรวัตถุที่ชำรุดทรุดโทรม เช่น ปฏิสังขรณ์อุโบสถวัดใหญ่อินทารามครั้งที่ ๒ ดังความที่จารึกกำกับอยู่กับผนังระเบียงหน้าพระอุโบสถทุกวันนี้ว่า

"พระอุโบสถนี้ ปฏิสังขรณ์ครั้งที่ ๒ สำเร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒ มีพระวินัยธร แดง เจ้าอธิการแลพระปลัดภู เจ้าอธิการวัดต้นสนเป็นประธานพร้อมด้วยพระสงฆ์ นายสุ้นฮวดแม่กิมหลงแลนายฮกเล้ง โกณเขมะ บุตร์ เป็นหัวหน้าในการบริจาคทรัพย์พร้อมด้วยทายกทายิกา ข้าพเจ้าขออุทิศส่วนกุศลนี้ให้กับแม่กล่ำแม่แดงมารดาควรแก่คตินั้นเทอญ"

(แม่กล่ำ เป็นชื่อยาย ส่วนแม่แดง เป็นชื่อย่า ของเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ)

นอกจากนี้ยังเป็นโยมอุปัฏฐากพระสงฆ์หลายรูป ทุกวันที่บ้านทำบุญตักบาตรพระสงฆ์จำนวนกว่าร้อยองค์ด้วยข้าวปลาอาหารคาวหวานมากมายถึงขนาดที่เรียกว่า หุงข้าวเป็นกระสอบ ทำกับข้าวเป็นหม้อใหญ่ ๆ มิได้ขาด จนเป็นที่เลื่องลือของชาวเมืองชลว่าบ้านนี้ทำบุญหนัก และรู้กันในหมู่สงฆ์ว่าหากวันไหนพระสงฆ์รูปใดในเมืองชลบิณฑบาตไม่ได้ ให้ไปที่บ้านโยมฮวดแล้วจะไม่ผิดหวัง เป็นผู้เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่คนบ้านใกล้เรือนเคียง เมื่อมีใครมาขอความช่วยเหลือหากไม่เป็นเรื่องเกินวิสัยก็จะสงเคราะห์ให้ด้วยความเต็มใจ เป็นอุบาสกผู้ซื่อสัตว์ซื่อต่อศีลและธรรมที่ได้สมาทานแล้ว ดังที่พระวิสุทธาธิบดี (ไสว ฐิตวีโร) อดีตเจ้าอาวาสวัดไตรมิตร ฯ หนึ่งในบรรดาพระสงฆ์ที่โยมผู้ชายเคยอุปการะกล่าวชมในงานศพว่า ตั้งแต่รู้จักพ่อฮวดไม่เคยได้ยินพ่อฮวดพูดจาว่าร้ายใครทั้งต่อหน้าและลับหลัง ด้านการภาวนาก็หมั่นอบรมจิตใจด้วยการสวดมนต์นั่งสมาธิเป็นนิจศีล เมื่อยามแข็งแรงก็ไปปฏิบัติที่อุโบสถวัดใหญ่ เมื่อเข้าวัยชราก็หมั่นรักษาจิตอยู่ที่บ้าน จนถึงวาระสุดท้ายของชีวิตขนาดขยับกายด้วยตัวเองไม่ได้แล้วก็ยังเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะมั่นคง คือระลึกได้และรู้ตัว ถามลูกสาวและญาติที่คอยดูแลว่าพระที่มาบิณฑบาตที่บ้านกลับไปหมดแล้วหรือยังเมื่อทราบว่าพระกลับไปหมดแล้ว

ก็ให้ลูกสาวและญาติพยุงกายให้ลุกขึ้นนั่งขัดสมาธิ แล้วกำหนดใจสิ้นลมไปในอิริยาบถนั้นเอง บุพการีผู้อุดหนุนและยังเป็นผู้กตัญญูกตเวทีรู้คุณและสนองคุณพระศาสนาเช่นนี้ พระพุทธองค์ตรัสว่าเป็นบุคคลหาได้ยากจึงนับโยมผู้ชายของเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ เป็นผู้คู่ควรแก่การสรรเสริญ ดังนี้

ถึงเมื่อสิ้นโยมผู้ชายโยมผู้หญิงไปแล้ว แต่เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ และน้องสาวยังคงเจริญรอยตามปฏิปทาในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ดังปรากฏว่าท่านทั้งสองยังคงใช้ทรัพย์สินที่มีสร้างโรงเรียนสำหรับพระสงฆ์ในเมืองชลบุรีให้มีที่เรียนหนังสือสะดวกสบาย ชื่อตึกเรียนโกณเขมะวิทยาบาลี ปัจจุบันนี้ตึกนี้ใช้เป็นกุฏิพระสงฆ์และยังมีคำกลอนจารึกอยู่ว่า

พ่อสุ้นฮวดแม่กิมหลงจงจิตไว้ ณ วัดใหญ่มีสถานการศึกษา
ภิกขุนิรันตร์ขวัญจิตต์บุตรธิดา เสริมศรัทธาอุทิศบูชิตคุณ
เกิดประโยชน์โพชฌงค์องค์ปริยัติ ปฏิบัติไตรสิกขาวราสุนทร์
ปฏิเวธเผล็ดผลงามอร่ามบุญ สนับสนุนพระเณรเพียรเรียนบาลี ฯ

สร้างกุฏิที่อยู่ของพระเณรกว่าสิบห้องชื่อว่า กุฏิบุตรธิดานิรมิต อุทิศแก่โยมผู้หญิงและโยมผู้ชาย ที่หน้ากุฏิยังมีคำกลอนไพเราะที่ภัทรธาดาอุตสาหะรจนาเพิ่มพูนปีติอนุโมทนาในบุญสมบัติที่เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ และน้องสาวได้บำเพ็ญและสำเร็จประโยชน์แล้วว่า

กุฏิบุตรธิดามานิรมิต ภิกขุนิรันตร์ขวัญจิตต์ขนิษฐา
กตัญญูกตเวทสูงเจตนา อุทิศให้บิดามารดาตน ฯ

ปฏิสังขรณ์วิหารมหาอุดที่วัดใหญ่โดยจารึกไว้ว่า นิรันตโรภิกขุ ขวัญจิตต์ โกณเขมะ ซ่อมอุทิศพ่อสุ้นฮวดแม่กิมหลง โกณเขมะ พ.ศ. ๒๕๑๓

มีเรื่องเล่าว่าหลังจากโยมผู้ชายกับโยมผู้หญิงของเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ แต่งงานกันได้หลายปีก็ยังไม่มีบุตรธิดามาสืบสกุลวงศ์ โยมผู้ชายจึงได้ไปอธิษฐานขอพรหลวงพ่อเฉยที่ศาลาเก้าห้องวัดใหญ่อินทารามว่า ขอให้ได้ลูกชายแล้วจะยกให้เป็นลูกหลวงพ่อเฉย ต่อมาไม่นานคำอธิษฐานก็สัมฤทธิ์ผลเมื่อได้ลูกชายสมปรารถนาโยมผู้ชายจึงยกเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ให้เป็นลูกหลวงพ่อเฉย หลวงพ่อเฉยเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประจำวัดใหญ่อินทาราม คาดว่าสร้างในสมัยอยุธยา เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นลงรักปิดทอง ปางปราบพระยาชมพูทวีป ทรงเครื่องแบบพระมหากษัตริย์ ทรงพระมหาพิชัยมงกุฎและพระราชภูษิตาภรณ์อันวิจิตรบรรจงงดงามอย่างยิ่ง

ในสมัยที่เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ยังเป็นเด็กไม่รู้ความ เมื่อโยมผู้ชายมีกิจธุระต้องทำที่วัดใหญ่ก็มักจะพาเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ไปด้วยแต่จะปล่อยให้เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ วิ่งเล่นตามประสาเด็ก ตกกลางคืน ๆ หนึ่งโยมผู้ชายฝันเห็นหลวงพ่อเฉยมาบอกว่า "ลูกชายซนเหลือเกิน" โยมผู้ชายไม่ทราบว่าลูกชายไปทำอะไรมาจึงคาดคั้นจากตัวเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ และจากคนที่วัด จนได้ความว่า เมื่อลับตาโยมผู้ชายเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ก็ปีนป่ายขึ้นไปเล่นบนองค์หลวงพ่อเฉยบางครั้งก็

เอามือไปลูบพระพักตร์ เอานิ้วไปชอนช่องพระนาสิกบ้างดึงพระกรรณบ้าง เมื่อทราบความชัดเจนโดยตลอด โยมผู้ชายต้องรีบพาเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ไปกราบขอขมาหลวงพ่อเฉยเป็นการใหญ่ ต่อมาวัดอินทารามได้ทำการรื้อย้ายศาลาเก้าห้องและได้อัญเชิญหลวงพ่อเฉยไปประดิษฐานไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง คืนวันหนึ่งเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ขณะที่ดำรงสมณศักดิ์ที่พระสาสนโสภณ นิมิตเห็นหลวงพ่อเฉยมาบอกว่ามงกุฎที่เศียรหักช่วยไปต่อให้ที เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ รีบไปที่วัดใหญ่ ฯ ก็พบว่ายอดพระมหาพิชัยมงกุฎที่หลวงพ่อหักจริง โดยที่เจ้าอาวาสและพระในวัดก็ยังมิทันทราบ เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ในฐานะลูกได้บรรจงต่อยอดพระมหาพิชัยมงกุฎที่เศียรหลวงพ่อด้วยตนเอง ขณะนี้หลวงพ่อเฉยประดิษฐานอยู่ที่ศาลามหาราชวัดใหญ่อินทารามและที่พระเศียรยังมีรอยโบกปูนปรากฏอยู่

ในปีที่เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ จะเกิดนั้น โยมผู้หญิงฝันเห็นราหูอมจันทร์ลอยมาอยู่เหนือยุ้งข้าวที่บ้าน ในฝันเห็นแม่ศาลาหมอตำแยมีชื่อในย่านนั้นตะโกนบอกว่า " **นั่นแหละของเอ็งไปเอามาซิ** " ต่อมาไม่นานอุบาสิกากิมหลงก็ตั้งครรภ์และคลอดเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ที่ห้องข้างยุ้งข้าง โดยมีแม่ศาลาเป็นผู้ทำคลอด ถึงเรื่องนี้จะเป็นเพียงความฝัน แต่โบราณก็ถือกันว่าเป็นมงคลนิมิตสำคัญประการหนึ่ง เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ท่านตีความภาพราหูอมจันทร์ที่ว่าตรงกับภยตูปัฏฐานญาณ คือญาณที่ปรากฏให้เห็นว่าสังสารวัฏเป็นภัยเหมือนราหูอมจันทร์ ท่านจึงถือนิมิตนี้เป็นเครื่องเตือนสติให้เห็นโทษภัยของสังสารการเวียนว่ายตายเกิด เหมือนพระจันทร์ที่พยายามดิ้นรนให้หลุดพ้นโทษภัยพันธนาการของราหู ท่านใช้นัยนิมิตนี้ในการดำเนินชีวิตตลอดชนม์ชีพ

เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ เมื่อเกิดมามีลักษณะหนึ่งของผู้มีบุญติดมาด้วย คือมีมงกฎครอบเศียรภาษาชาวบ้านเรียกว่ารกติดหัว คือรกมาคลุมอยู่ที่ศรีษะลักษณะคล้ายหมวกแบนๆ คนโบราณที่มีความรู้นับถือกันมากว่าเป็นของสูงเป็นสัญลักษณ์ของผู้มีบุญหนักศักดิ์ใหญ่หาได้ยาก ต้องตัดเก็บไว้ทำขวัญและบูชา ซึ่งเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ก็มีคุณลักษณะต้องตามความเชื่อนั้นทุกประการดังจะได้พรรณนาต่อไป แต่แรกเกิดเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ไม่ค่อยแข็งแรงประกอบกับโยมผู้หญิงก็เป็นไข้อยู่ไฟไม่ได้ (สมัยก่อนเมื่อหลังคลอดลูกจะนิยมให้ผู้หญิงอยู่ไฟโดยการให้นอนกระดานฟืนแผ่นเดียว ผู้หญิงแพ้การอยู่ไฟจะมีไข้ขึ้นสูง ตามเนื้อตัวจะมีลูกไฟเป็นเม็ดใส ๆ คล้ายโดนน้ำร้อนลวกขึ้น) ทำให้ไม่สามารถให้น้ำนมลูกได้ อาการของเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ยิ่งกระเสาะกระแสะจนผู้ใหญ่ที่บ้านกลัวว่าจะเลี้ยงไม่รอด โยมผู้ชายจึงไปขอพรกับหลวงพ่อและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เทวดาอารักษ์ว่าหากลูกชายรอดชีวิตจะเลี้ยงให้เป็นพระพิมลธรรม (ตำแหน่งพระราชาคณะชั้นรองสมเด็จ) แต่อาการของเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ก็ยังไม่ดีขึ้น โยมผู้ชายจึงต้องไปขอพรซ้ำ คราวนี้ตั้งจิตอธิษฐานว่าหากลูกรอดชีวิต จะเลี้ยงลูกชายคนนี้ให้เป็นพระพนรัตน์ ด้วยแรงอธิษฐานและบุญอันได้ทำแล้วในกาลก่อน อาการของเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ก็ค่อย

ๆ ดีขึ้นกลับอ้วนท้วนแข็งแรงสมบูรณ์ โยมผู้ชาย หาแม่นมมาให้ได้ถึง ๓ คน คือ แม่แช่ม แม่เจียน แม่อิน เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ปรารภระลึกคุณเสมอว่ารอดตายได้เพราะกินนมเขามา (การที่โยมผู้ชายของท่านกล่าวคำอธิษฐานเช่นนั้น ฟังดูอาจจะรู้สึกแปร่งหูไม่น่าจะเป็นไปได้ แต่ก็อาจจะเป็นด้วยเทพยดาเข้าดลใจก็ได้เพราะกาลภายหลังต่อมาก็เป็นเครื่องพิสูจน์ได้อย่างดี

ยังมีเรื่องเล่าอีกว่า เมื่อแรกเกิด ที่บ้านของเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ มักมีตะขาบตัวเขื่อง ๆ เลื้อยเข้ามา บางคืนก็มาพันตัวอยู่ที่หูมุ้ง บางคืนก็เข้าไปในมุ้งที่เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ นอนอยู่ แต่ตะขาบเหล่านั้นก็ไม่เคยทำอันตรายเจ้าประคุณสมเด็จเลย โยมผู้ชายเชื่อว่าตะขาบเหล่านั้นมาคอยดูแลเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ จึงไม่เคยทำร้ายตะขาบเหล่านั้น เมื่อพบก็เพียงแต่จับแล้วนำไปปล่อย เมื่อเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ มาบวชแล้วตะขาบเหล่านั้นก็ค่อย ๆ หายไป

เมื่อเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ มีชีวิตรอดมาได้ราวปาฏิหาริย์ โยมผู้ชายก็นำวันเดือนปีเกิดไปให้อาจารย์แจ้งช่วยทำนาย อาจารย์แจ้งเป็นพระอุปัชฌาย์ของโยมผู้ชายมีชื่อเสียงคุณวิเศษในด้านวิปัสสนากรรมฐาน ปรากฏว่าเกิดมังกรสีเหลืองตัวใหญ่ในนิมิตของอาจารย์แจ้งทำนายว่าต่อไปลูกชายจะได้เป็นจอหงวนผู้ทรงความรู้

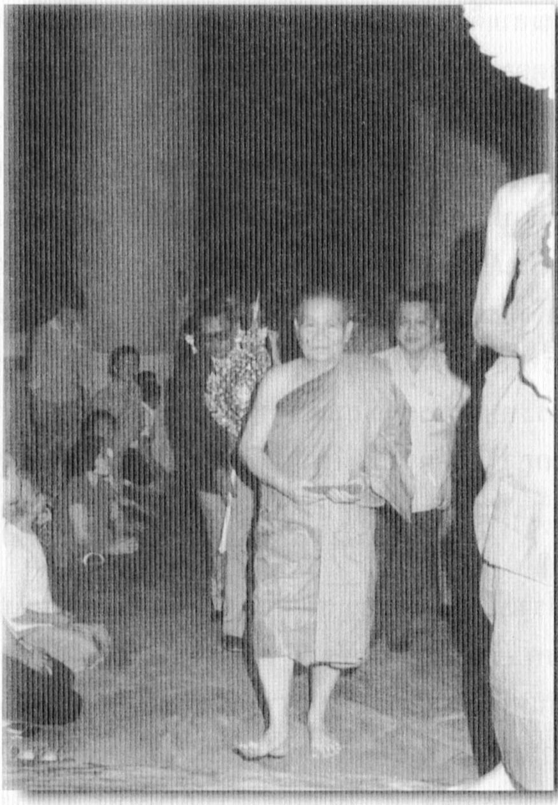
เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ จึงมีชื่อภาษาจีนตามที่โยมผู้ชายตั้งให้ว่า ฮกเล้ง แปลว่า มังกรแห่งโชคลาภ ต่อมา เมื่อตามเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวรมหาเถร) มาอยู่ที่วัดเทพศิรินทราวาส เจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ได้เมตตาตั้งชื่อใหม่ให้ว่า นิรันตร์ แปลความหมายว่า ไม่มีระหว่างว่างเว้นดวงชาตา ของเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ดาวที่บ่งว่าเป็นผู้ทรงความรู้ ตามที่โบราณโหราจารย์ นับถือกันก็คือตำแหน่ง ดาว ๕ พฤหัส และดาว ๖ ศุกร์อยู่ในราศีเดียวกันคือ ราศีมีนว่ากันว่าเป็นดวงวิชาสู้ครูด้วยเหตุที่ว่าพระพฤหัสเป็นอาจารย์ของเทวดา ส่วนพระศุกร์เป็นอาจารย์ของอสูรส่งผลให้ เจ้าชาตามีความรู้แกร่งกล้าและมัก ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเป็นใหญ่ บ้างเรียกดวงประเภทนี้ตามภาษาจีนว่า น่อซินแซ สองอาจารย์ ความรู้ที่เจ้าชาตามีจึงเป็นความรู้ที่เรียกว่ารู้ในสิ่งที่คนอื่นไม่รู้ แต่ถึง อย่างไรเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ก็ปรารภเสมอว่า ศิษย์เก่งกว่าครูได้แต่อย่าหมิ่นครู

เมื่ออายุได้ประมาณ ๒-๓ ขวบ โยมผู้ชายพาติดตามเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์เมื่อครั้งยังดำรงสมณศักดิ์ที่พระธรรมไตรโลกาจารย์ ตำแหน่งเจ้าคณะมณฑลปราจีนบุรีและแม่กองสอบนักธรรมตรีในมณฑลปราจีนบุรีไปเข้าเฝ้าสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ในคราวเสด็จตรวจการสังฆมณฑลบนเรือทรงพำนักที่ศรีราชา สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ ทรงมีรับสั่งถามเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ว่า "เด็กคนนี้เป็นใคร" เจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ทูลว่า " พ่อเขายกให้เป็นลูก " สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ ทรงมีพระเมตตาอุ้ม เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ซึ่งยังเด็กมาก และยังไว้เปียขึ้นนั่งบนพระเพลา เรื่องนี้เป็นเกร็ดทางประวัติศาสตร์ที่เล่าขานในหมู่ศิษย์ในสำนักสมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ ว่าหากพระองค์ทรงทักเด็กคนใดดังเช่นกรณีเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ เด็กคนนั้นมักจะต้องบวช และที่เมืองชลบุรี นอกจากเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ แล้วยังมีเด็กหญิงคนหนึ่งที่ทรงทักและต่อมาเด็กหญิงคนนั้นก็มาบวชเป็นแม่ชีชื่ออุ่นอยู่วัดใหญ่อินทาราม

ประวัติของเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ เท่าที่พรรณนามาและจะพรรณนาต่อไปมีหลายเรื่องเป็นที่น่าอัศจรรย์ที่ชวนให้ต้องคิดคำนึงถึงเรื่องชาติภพ เพราะเป็นเรื่องบอกเหตุการณ์อนาคตอย่างแม่นยำผ่านคำทำนาย ผ่านเหตุการณ์ และการกระทำต่าง ๆ ความเชื่อเรื่องชาติภพมิใช่สิ่งที่งมงาย ดังที่พระพุทธองค์ก็ได้ทรงบัญญัติไว้ในโลกิยสัมมาทิฏฐิ ข้อหนึ่งว่า เชื่อว่าชาติหน้ามีจริง และเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ เองก็พยายามสั่งสอนศิษยานุศิษย์ไม่ให้ประมาทในภพชาติให้เร่งรีบปฏิบัติตนให้เป็นคนดีอย่างน้อยก็ไม่ให้ขาดทุนคือเกิดชาติหน้าขอให้ได้เกิดเป็นคนอีก เพราะถ้าไปเกิดในภพภูมิที่ต่ำกว่าคนก็จะเป็นการยากมากที่จะได้สร้างสมกรรมดี เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ มีคติธรรมเกี่ยวกับกรรมอันข้องเกี่ยวกับชาติภพที่น่าสนใจว่า "ความดีย่อมสนองความดี ความชั่วย่อมสนองความชั่วและถ้าการสนองนั้นมาถึงช้าก็เพราะเวลานั้นยังมาไม่ถึง" ความเชื่อเรื่องชาติภพหากใครมีประจำใจก็เปรียบเสมือนได้เห็นหนทางไปสู่ความดีจึงเก็บรวบรวมประวัติของเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ที่เกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้มาลงไว้ด้วยหวังประโยชน์ดังกล่าว

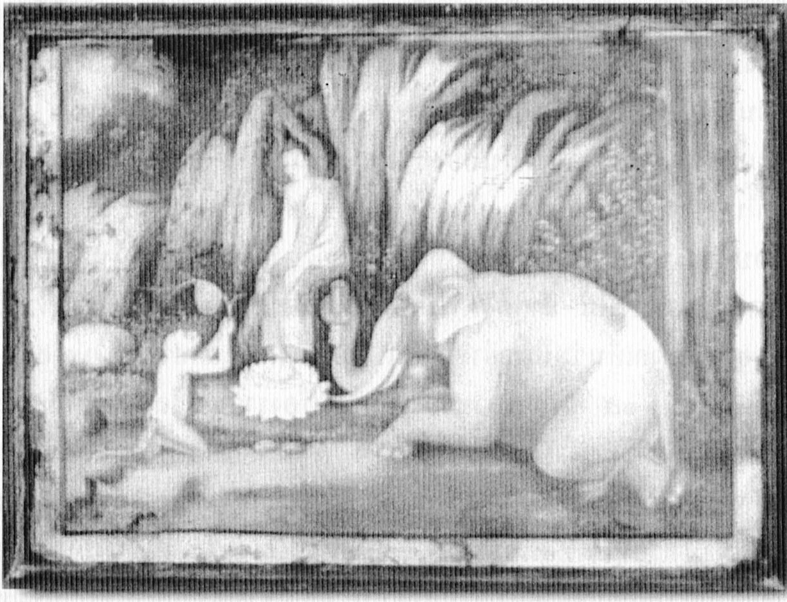
ครั้งหนึ่งโยมผู้ชายได้ทำการปฏิสังขรณ์อุโบสถวัดใหญ่ ด้วยการจ้างช่างปิดทองจากกรุงเทพ ฯ ไปปิดทองพระประธานจำนวน ๒๔ องค์ เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ เวลานั้นอายุได้ประมาณ ๓-๔ ขวบ ได้ตามไปด้วยและปีนขึ้นไปบนธรรมาสน์แสดงท่าทางเทศนาโดยมีลูกสาวของช่างปิดทองอายุรุ่นราวคราวเดียวกันนั่งพับเพียบฟังอย่างเรียบร้อยเป็นที่น่าเอ็นดูของผู้ใหญ่ จนภรรยานายช่างปิดทองบอกว่าลงมาจากกรุงเทพ ฯ คราวหน้าจะเอาของมาติดกัณฑ์เทศน์ และเมื่อกลับลงไปอีกครั้งก็ไม่ลืมสัญญาได้นำพระลงยามาให้เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ เป็นกัณฑ์เทศน์ เรื่องนี้เสมือนเป็นเครื่องบอกเหตุว่าเมื่อโตขึ้นท่านจะเป็นพระเถระผู้มีปฏิภาณ ชำนาญเชิงเทศนาโวหารท่านเป็นผู้แสดงพระธรรมเทศนา ประจำวันพระธัมมัสสวนะ และวันอาทิตย์ในพระอุโบสถวัดเทพศิรินทราวาส กิจแผนกนี้ถือเป็นกิจวัตรสำคัญไม่จำเป็นไม่ขาดเลย ได้รับการยกย่องว่าเป็นพระเถระที่มีความสามารถในการเทศน์ธรรมวัตรปากเปล่า ด้วยน้ำเสียงหนักแน่นมั่นคง สำเนียงฉะฉาน เพียบพร้อมด้วยความไพเราะของภาษาและความรู้อรรถธรรมอันมโหฬาร ท่านจึงเป็นยอดพระธรรมกถึกองค์หนึ่งแห่งยุค ถึงขนาดที่ ท่านเจ้าคุณพระราชพรหมาจารย์ (จำรัส ภทฺโท) แห่งอดีตเจ้าอาวาสวัดใหญ่อินทาราม โดยขอติดกัณฑ์เทศน์ถึง ๑๐๐,๐๐๐ บาท แต่เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ก็ปฏิเสธไปด้วยความถ่อมตัว (จากคำบอกเล่าของท่านเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ที่ได้กล่าวไว้กับ พระจันทูปมญาณโสภณ) หรือครั้งหนึ่งเมื่อท่านไปเทศน์ออกรายการวิทยุกระจายเสียงโดยคำเทศน์นั้นเป็นที่ถูกใจของพระมหาเถระชั้นสมเด็จองค์หนึ่ง สมเด็จองค์นั้นสู้อุตส่าห์เดินทางมารอพบที่หน้ากุฏิเพื่อขอคัดลอกสำเนาเทศน์ เทศนาลีลาวิถีอันวิจิตรประณีตของเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ เป็นที่ประจักษ์แก่สาธุชนที่เคยได้สดับตรับฟังโดยถ้วนทั่วกัน

เมื่ออายุได้ประมาณ ๔-๕ ขวบ โยมผู้ชายเคยพาไปจวนข้าหลวงเมืองชลบุรี ในสมัยนั้นพระยาสัจจาภิรมย์ อุดมราชภักดี (สรวง ศรีเพ็ญ) ดำรงตำแหน่งข้าหลวง (หรือตำแหน่งผู้ว่าราชการในสมัยนี้พระยาสัจจาภิรมย์ดำรงตำแหน่งข้าหลวงเมืองชลบุรี ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๖๒-๒๔๗๑) พระยาสัจจา-ภิรมย์ ได้ถามเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ว่า "โตขึ้นอยากเป็นอย่างฉันไหม ?" เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ในตอนนั้นยังเป็นเด็กไม่รู้ความตอบทันทีว่า "ไม่อยาก" พระยาสัจจาภิรมย์ถามต่อไปอีกว่า "แล้วโตขึ้นอยากเป็นอะไร ?" โยมผู้ชายเป็นผู้จำไว้ว่าเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ตอบไปอย่างเด็กยังพูดไม่ชัดแต่จับใจความได้ว่า "อยากเป็นธรรมไตรโลก ฯ"

เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ เป็นผู้มีไหวพริบปฏิภาณเฉลียวฉลาดมาตั้งแต่เด็ก จึงเป็นที่รักใคร่เมตตาของญาติผู้ใหญ่โดยเฉพาะตาหรุ่น โพธิสุนทร ผู้เป็นบิดาของพระยาอาหารบริรักษ์ และขุนอภัยประศาสน์ (ใจ โพธิสุนทร อดีตนายก-เทศมนตรีเมืองชลบุรี) ตาหรุ่นมีศักดิ์เป็นตาของเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ตาหรุ่นชอบทดสอบภูมิปัญญาเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ เสมอ วันหนึ่งเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ในวัย ๔-๕ ขวบไปเดินเล่นในเขตรั้วบ้านของตาหรุ่น ตาหรุ่นเรียกลูกสาวคือแม่แช่มมีศักดิ์เป็นป้าของเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ให้คอยมาดูแล้วก็แกล้งพูดเสียงดัง ๆ ว่า "ไอ้เงินกินข้าวเสร็จแล้วไปไหน ไม่ยอมเฝ้าบ้าน" ไอ้เงินเป็นชื่อแมวที่ตาหรุ่นเลี้ยง ตาหรุ่นแกล้งพูดกระทบเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ที่ไม่ยอมอยู่บ้าน แต่มาเดินเที่ยวเล่นในรั้วบ้านแกปรากฏว่าได้ผลเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ในวัยนั้นฟังรู้ความแต่วางภูมิด้วยทำอาการเฉย ๆ ไม่รู้ไม่ชี้อยู่พักหนึ่งแล้วจึงค่อยเดินกลับบ้าน ตาหรุ่นจำเรื่องนี้มาเล่าเป็นที่ชอบใจ

ก่อนเข้าโรงเรียนเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ เรียนเขียนอ่านที่บ้านโดยมีโยมผู้ชายเป็นครูคนแรก เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ สามารถอ่านเขียนได้ดีเกินกว่าเด็กในวัยเดียวกันจะทำได้วันหนึ่งโยมผู้ชายพาไปกราบพระอาจารย์เซ่ง อดีตอธิการวัดกลางชลบุรี พระอธิการเซ่งเป็นพระนักสะสม ที่ฝาผนังกุฏิมีรูปภาพเก่าใหม่มากมายประดับอยู่เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ไปยืนอยู่ใต้รูปภาพหนึ่ง เป็นรูปพระพุทธเจ้าประทับนั่งบนก้อนศิลาใต้ร่มไม้ภัทรสาลพฤกษ์ ข้างขวามีช้างปาลิไลยก์หมอบราบอยู่กับพื้นชูงวงถวายคนโทน้ำ ข้างช้างมีพญาลิงเผือกถือรวงผึ้งถวาย ที่ใต้ภาพมีตัวอักษรกำกับ พระอธิการเซ่งเห็นเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ยังเป็นเด็กเล็กนักจึงแกล้งสัพยอกว่า "อ่านออกไหมล่ะ อ่านออกจะแกะให้" เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ จึงอ่านตัวหนังสือใต้ภาพถวายพระอธิการเซ่งให้ประหลาดใจว่า " พระป่าเลไลยก์ คราวพระทะเลาะกันที่เมืองโกสัมพี ฯ " ตกเย็นนั้น ภาพนั้นก็อันตรธานจากฝาผนังกุฏิพระอธิการเซ่ง ไปติดอยู่ที่ผนังบ้านเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ แทน

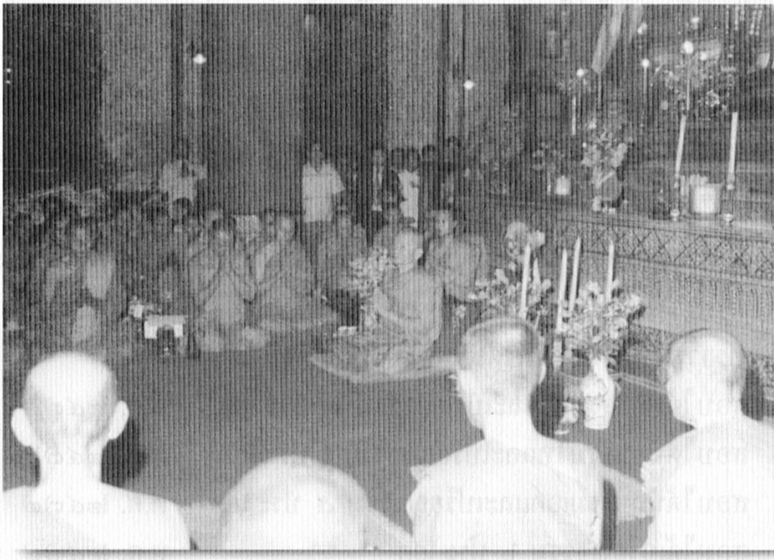

เมื่อถึงวัยต้องเข้าโรงเรียนเรียนหนังสือ ตาหรุ่น โพธิสุนทรผู้ประจักษ์ในไหวพริบเชาว์ปัญญาจึงเป็นผู้รับรองให้เข้าเรียนได้ โยมผู้ชายจึงพาเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ไปเข้าเรียนหนังสือที่โรงเรียนชลราษฎรอำรุงที่โรงเรียนเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ นอกจากเป็นเด็กเรียนเก่งแล้ว ยังมีความจำเป็นเลิศถึงขนาดที่ต่อมามีผู้มาบอกว่าความจำของท่านเหมือนเอามีดกรีดไว้บนหิน หากกำหนดใจจำอะไรแล้วไม่มีวันลืม ท่านเคยปรารภให้ฟังว่าสมัยเด็กเมื่อครูเขียนกระดานดำแล้วลบทิ้งเพื่อน ๆ หลายคนจดบนกระดานที่ครูเขียนให้ไม่ทัน ท่านก็สามารถเขียนตามที่ครูเขียนไว้ได้โดยอาศัยความจำ หรือเมื่อมาบวชเป็นสามเณรในพรรษาแรกก็สามารถท่องจำบทสวดพระปาฏิโมกข์ได้ เพื่อนร่วมชั้นเรียนของท่านที่มีชื่อเสียงได้แก่ พลตำรวจเอก พจน์ เภกะนันทน์ (อดีตอธิบดีกรมตำรวจ) คุณวิทูร จักกะพาก (อดีตรองปลัดกระทรวงมหาดไทย) คุณอุทัย กัปปิยบุตร (อดีตอธิบดีกรมอัยการ)

ชีวิตวัยหนุ่มที่ควบคู่กับวัยเรียนนั้น เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ เล่าให้ฟังว่า ท่านใช้ชีวิตอย่างลูกผู้มีอันจะกินคนหนึ่ง โยมผู้ชายอนุญาตให้ทำอะไรได้ทุกอย่าง ยกเว้นเรื่องเดียวคือห้ามเล่นการพนันซึ่งท่านก็ไม่เคยแตะต้องเลย ท่านชอบชีวิตโลดโผนท่านจึงใช้ชีวิตแบบนักเลงเมืองชลบุรีในสมัยก่อน ไปไหนมาไหนก็นุ่งกางเกงแพรพกมีดพกไว้สำหรับป้องกันตัว เป็นมีดเนื้อดีแกะสลักอย่างสวยงาม มีดพกนี้นอกจากเป็นเครื่องป้องกันตัวแล้วยังเป็นเครื่องบอกฐานะของเจ้าของด้วย ท่านชอบท่องไปเที่ยวดูมหรสพตามที่ต่าง ๆ ภัตตาคารหรือเหลาในภาษาพื้นบ้านเมืองชลที่ไหนเปิดใหม่ ถ้าถูกใจก็ไม่พลาดที่จะไปลิ้มลอง ท่านปรารภว่าที่ไปก็เพราะอยากรู้อยากเห็นว่าเป็นอย่างไรจึงไปดูมาทั่วหมด ยกเว้นแต่ไม่เคยข้องแวะกับสตรีเพศ ชีวิต ๑๕ ปี ก่อนบวชของท่านจึงรู้เรื่องราวของโลกมากเหลือเกิน

การศึกษาของเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ก้าวหน้ามาตามลำดับเหลืออีกเพียงปีเดียวก็จะเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ที่โรงเรียนชลราษฎรอำรุง โยมผู้ชายตั้งใจให้เข้ามาเรียนแพทย์ที่กรุงเทพ ฯ โดยขั้นแรกจะให้เข้าเรียนที่วชิราวุธวิทยาลัยตามความนิยมของคหบดีในสมัยนั้น โยมผู้ชายเตรียมบ้านพักที่กรุงเทพ ฯ เอาไว้เป็นบ้านของสหายผู้เป็นคหบดีเมืองชลด้วยกัน แต่วันหนึ่งโยมผู้ชายทราบข่าวว่ามีช่างปั้นพระมาอยู่ที่วัดต้นสน ช่างปั้นพระคนนี้มีความสามารถในการนั่งทางใน โยมผู้ชายอยากทราบอนาคตที่วางไว้ให้ลูกชายจะเป็นอย่างไร จึงพาเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ไปหาช่างปั้นพระที่วัดต้นสนแล้วสอบถาม หลังจากเข้าสมาธิด้วยการเพ่งกสิณน้ำในขัน ช่างปั้นก็พยากรณ์เป็นปริศนาว่า " อีกสองปีจะไปกับชีสามคน " ถึงจะมีศรัทธาในเรื่องนี้ แต่ครั้งนี้โยมผู้ชายไม่เชื่อถือเลย เพราะทุกอย่างได้เตรียมการไว้หมดแล้ว และโอกาสที่จะข้องแวะกับชีที่หมายถึงนักบวชผู้หญิงนุ่งขาวห่มขาวนั้นก็มีน้อยเต็มที แต่ก็เหมือนกรรมบันดาล ในปีนั้นเองเด็กเรียนเก่งอันดับหนึ่งของโรงเรียนชล ฯ อย่างเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ กลับสอบตกชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ทั้งที่ไม่น่าจะเป็นไปได้การสอบในสมัยก่อนเป็นการสอบโดยวัดผลรวม ข้อสอบของเด็กนักเรียนทุกคนต้องเอาไปตรวจที่กรุงเทพ ฯ เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ เล่าให้ฟังว่า ตอนที่ท่านเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ไปบอกโยมผู้ชายว่าสอบไม่ผ่าน โยมผู้ชายกำลังทำงานอยู่หลังบ้าน โยมผู้ชายมิได้ว่าอะไรสักคำ ได้แต่

บอกว่าสอบตกก็สอบให้ผ่าน เจ้าประคุณสมเด็จฯ จึงต้องเรียนซ้ำชั้นอีกหนึ่งปี ทำให้การเตรียมตัวเข้ากรุงเทพ ฯ เพื่อเรียนต่อต้องหยุดชะงักลงก่อนในปีที่เรียนซ้ำชั้นนั่นเอง ครูประจำชั้นคือ ครูย้อยกลับให้นักเรียนซ้ำชั้นคือ เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ เป็นครูสอนเพื่อนรุ่นน้องในห้องทุกวิชา

แต่หลังจากเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ก็มิได้เข้ามาเรียนต่อดังที่ตั้งใจ กลับตัดสินใจเข้ามาบวชที่กรุงเทพ ฯ โดยในวันที่เดินทางเข้ากรุงเทพฯ นั้น เจ้าประคุณสมเด็จฯ เดินทางมาพร้อมกับพระภิกษุ ๓ รูป ได้แก่ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวรมหาเถร) เจ้าอาวาสวัดเทพศิรินทราวาส ท่านเจ้าคุณพระเขมทัสสี (เอี่ยม เมฆิยเถร)เจ้าอาวาสวัดเขาบางทราย และหม่อมเจ้าสามเณรเพลารถ (มโนวฑฺฒนวํโส) โยมผู้ชายจึงตีปริศนาที่ช่างปั้นพระบอกว่าอีก ๒ ปี จะไปกับชีสามคนออกว่า คำว่า “ ชี ” ของช่างปั้นพระเป็นคำที่คนโบราณใช้เรียกพระสงฆ์และคำทำนายของช่างปั้นพระก็เป็นความจริงทุกประการ เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ นิยมเล่าเรื่องนี้ให้บุคคลใกล้ชิดฟังโดยให้ข้อคิดท้ายเรื่องว่า

ชีวิตไม่แน่อย่าเอาแน่กับชีวิต อาจเป็นด้วยบุญบารมีที่สั่งสมมาแต่ชาติปางก่อน หรือสิ่งใดก็ตามที่บันดาลให้เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ สละความสุขทางโลกเข้าสู่ความสุขทางธรรม แต่เหตุผลส่วนตัวที่เป็นหลักฐานหนักแน่น และช่วยประคับประคองชีวิตในร่มกาสาวพัสตร์ให้เจริญตลอดรอดฝั่ง ท่านให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งเมื่อบั้นปลายของชีวิตว่า

" ที่คิดบวชไม่สึกนั้น เป็นเพราะโยมผู้ชายเคยปรารถนาที่จะบวชไม่สึก แต่โยมผู้ชายไม่มีโอกาส จึงคิดทำความปรารถนาของโยมผู้ชายให้เป็นจริง " นี้เป็นความในใจที่ลึกซึ้งของลูกชายที่มีต่อพ่อผู้เป็นที่รักยิ่ง

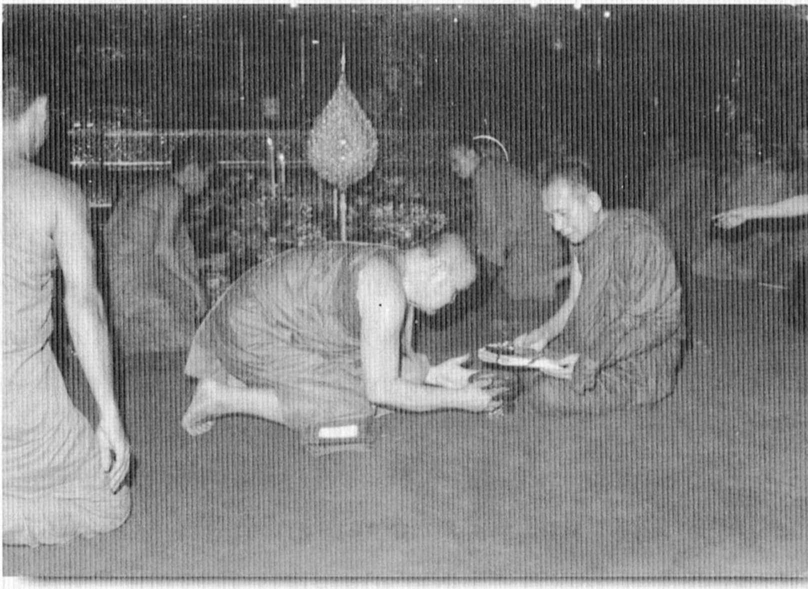
เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ บรรพชาเมื่อวันที่ ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๔ เมื่ออายุได้ ๑๖ ปี โดยมีสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวรมหาเถร) เป็นพระอุปัชฌาย์ พระเทพกวี (จั่น วิจญฺจลเถร) เป็นพระบรรพชาจารย์เจ้าประคุณสมเด็จเมื่อบรรพชาเป็นสามเณรก็ตั้งใจศึกษาพระปริยัติธรรมในสำนักเรียนวัดเทพศิรินทราวาส โดยสอบไล่ได้ชั้นและประโยคดังนี้

สอบได้นักธรรมตรีและเปรียญธรรม ๓ ประโยค	พ.ศ. ๒๔๗๕
สอบได้นักธรรมโทและเปรียญธรรม ๔ ประโยค	พ.ศ. ๒๔๗๖
สอบได้นักธรรมเอกและเปรียญธรรม ๕ ประโยค	พ.ศ. ๒๔๗๗
สอบได้เปรียญธรรม ๖ ประโยค	พ.ศ. ๒๔๗๘

เมื่ออายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์จึงได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ เมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๔๗๙ มีนิยมนามตามภาษามคธว่า นิรนฺตโร โดยมีเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาวรมหาเถร) เป็นพระอุปัชฌาย์ พระเขมทัสสี (เอี่ยม เมฆิยเถร) วัดเขาบางทราย จังหวัดชลบุรี เป็นพระกรรมวาจาจารย์

จากนั้นก็ยังคงศึกษาพระปริยัติธรรมต่อ จนกระทั่งสามารถสอบไล่ได้ประโยค ดังนี้

สอบได้เปรียญธรรม ๗ ประโยค	พ.ศ. ๒๔๗๙
สอบได้เปรียญธรรม ๘ ประโยค	พ.ศ. ๒๔๘๐
สอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค	พ.ศ. ๒๔๘๑

เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ นับเป็นพระเปรียญหนุ่มที่มีความรู้ทางพระปริยัติธรรมอย่างเอกอุสามารถสอบไล่เปรียญธรรม ๓-๙ ประโยคได้ติดต่อกันทุกปีไม่มีระหว่างว่างเว้น เป็นที่เลื่องชื่อลือชาของวงการศึกษาสงฆ์สมัยนั้น ท่านเป็นผู้แตกฉานในพระไตรปิฎกถึงขนาดที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ผู้ทรงความรู้อย่างมโหฬารยังยกย่องเป็นตู้พระไตรปิฎกเคลื่อนที่ ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาศาสตร์ วรรณคดี ประวัติศาสตร์ โหราศาสตร์ ดาราศาสตร์ ฯลฯ โดยเฉพาะด้านภาษา ท่านได้รับการยกย่องเป็นนักปราชญ์ภาษาบาลีสันสกฤต โดยสามารถอ่านและเขียนได้ทั้งอักษร

เทวนาครีและสิงหล นอกจากนั้นยังชำนาญในภาษาขอม อังกฤษ และลาติน ความรู้อันไพศาลของท่านเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ เหล่านี้สามารถพิจารณาได้จากตำราและหนังสือต่าง ๆ ที่ท่านได้ชำระและนิพนธ์ซึ่งจักได้พรรณนาต่อไป

ในสมัยนี้ท่านได้รับการแต่งตั้งเป็นครูสอนพระปริยัติธรรมสำนักเรียนวัดเทพศิรินทราวาส เป็นกรรมการตรวจธรรมสนามหลวง (๒๔๗๙) เป็นกรรมการ

ตรวจชั้นบาลีสนามหลวง (๒๔๘๑) เป็นสมาชิกสังฆสภา (๒๔๘๕) เป็นพระวินัยธรชั้นอุทธรณ์ และเป็นอาจารย์สภาการศึกษามหามกุฎราชวิทยาลัย

ถึงแม้ว่าท่านเป็นนักปราชญ์ภาษาบาลีสันสกฤตแห่งยุค ที่หาใครเทียบยาก ถึงขนาดที่มีผู้กล่าวว่าท่านสามารถตอบคำถามเกี่ยวกับบาลีได้หมด แต่ท่านก็เคยปรารภเป็นทำนองถ่อมตัวว่าก็มีที่ไม่รู้แต่ไม่มีคนถาม ความรู้ทางภาษาของท่านจึงนับเป็นเอกลักษณ์ประจำองค์และเป็นศักดิ์ศรีของคณะสงฆ์วัดเทพศิรินทราวาส มีเรื่องเล่าว่าครั้งหนึ่งในงานศพพระเถระที่วัดมหาธาตุเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ในสมัยนั้นยังเป็นเพียงพระมหานิรันตร์นั่งอยู่ในหมู่พระเถรานุเถระใต้ต้นไม้ใหญ่ ต้นไม้นั้นมีต้นกาฝากเกาะอยู่ พระเดชพระคุณพระพรหมมุนี (ผิน สุวโจ อดีตเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร ครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่ พระสุพจนมุนี) ได้ยินกิตติศัพท์เรื่องภาษาของเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ จึงลองถามเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ท่ามกลางพระเถระว่า " **พระนิรันตร์ กาฝากภาษาบาลีว่าอะไร ?** แทบไม่ต้องคิด เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ เรียนว่า " **กาฝาก ภาษาบาลีว่า รุกฺขาทนี** " ท่านเจ้าคุณพระพรหมมุนีถามต่อไปว่าแปลว่าอะไร ? เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ เรียนว่า " แปลว่า กินต้นไม้ (เดิม) " ท่านเล่าให้ฟังว่า พระเดชพระคุณพระพรหมมุนี ยิ้มและเย้าว่า "พระนิรันตร์นี่เดา" แต่มีพระเถระองค์หนึ่งอยู่ในที่นั้นออกปากรับประกันว่า "องค์นี้ไม่เดา" ต่อมาเมื่อฐานะเข้าเถรภูมิได้ พระเดชพระคุณพระพรหมมุนี (ขณะดำรงสมณศักดิ์ที่ พระเทพมุนี กรรมการเถรสมาคมคณะธรรมยุต) ผู้เคยลองภูมิที่วัดมหาธาตุ ได้คิดราชทินนามถวายว่า **พระนิรุตติญาณมุนี** มีความหมายว่าเก่งภาษา แต่เจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ญาณวรมหาเถร) องค์สังฆนายก แก้เป็น พระนิรันตรญาณมุนีตามนามฉายาของเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ

วันที่ ๘ มิถุนายน ๒๔๙๐ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญที่พระนิรันตรญาณมุนี

เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ นับเป็นพระราชาคณะที่มีอายุน้อยที่สุดในสมัยนั้น เมื่อได้รับพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ เป็นพระราชาคณะก็ยิ่งเพิ่มพูนในความเป็นนักสิกขกาโม (ผู้ใคร่ในการค้นคว้า) ตามประสาวิสัยของนักปราชญ์บัณฑิตเมื่อ

ตนรู้สิ่งใดก็ปรารถนาให้ผู้อื่นได้รู้ตามด้วย ด้วยเหตุแห่งนิสัยนี้จึงเป็นที่โปรดปรานของพระมหาเถรานุเถระในสมัยนี้เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ได้เรียบเรียงหนังสือเรื่องบทความหลายรสขึ้น มีสำเนาลายพระหัตถ์สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ องค์นายกกรรมการมหามกุฏราชวิทยาลัย ประทานสาธุการและประทานพรแก่เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ดังที่ได้อัญเชิญมาพิมพ์ไว้ ดังนี้

สำเนา

ที่ ๑๓๑๔/๒๔๙๖ มหามกุฏราชวิทยาลัย

๑๘ สิงหาคม ๒๔๙๖

เรื่อง มอบลิขสิทธิ์หนังสือ

ถึง พระนิรันตรญาณมุนี

เจ้าคุณได้มีอุตสาหะเรียบเรียงเรื่องบทความหลายรส ประกอบด้วยเรื่อง ๑๒ เรื่อง และมอบลิขสิทธิ์ให้สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย พิมพ์เผยแพร่ต่อไป

หนังสือที่เจ้าคุณรวบรวมขึ้นนั้น เป็นผลของการค้นคว้า เมื่อได้รับประโยชน์ส่วนตนแล้ว ยังทำให้เป็นหลักฐาน เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นต่อไปอีก ความอุตสาหะพยายาม ที่ได้ปฏิบัติไปแล้วนั้น เป็นการดีการชอบ ทางศาสนาของเรา สรรเสริญการบำเพ็ญประโยชน์ จึงขอสาธุการ ในการบำเพ็ญประเพ็ญประโยชน์ของเจ้าคุณไว้ที่นี้ด้วย

ขอเจ้าคุณมีความเจริญงอกงามในพระธรรมวินัย และปราศจากอนิฏฐผลตลอดกาลทุกเมื่อ

พระวชิรญาณวงศ์

(สมเด็จพระวชิรญาณวงศ์)

นายกกรรมการมหามกุฏราชวิทยาลัย

วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๔๙๖ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็น พระราชาคณะชั้นราช ในราชทินนามเดิม

ในสมัยนี้เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการมหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นกรรมการเถรสมาคมคณะธรรมยุต ด้านงานตำราได้เรียบเรียงบทความเป็นหนังสือชื่อว่า เรื่องเก่าเล่าใหม่และชมดาว หนังสือรวม ๓ เล่มนี้ เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ เรียบเรียงจากเรื่องเก่า ๆ ด้วยหวังมิให้เนื้อความดี ๆ และความงดงาม

ของภาษาสูญไปเสียและเสนอข้อสันนิษฐานเพื่อเพิ่มพูนความรู้เล็ก ๆ น้อย ๆ แก่ผู้อ่าน แต่หากได้อ่านแล้วจะทราบว่าหนังสือเล่มบาง ๆ เพียง ๓ เล่มนี้ อัดแน่นไปด้วยภูมิรู้ชั้นสูงทั้งทางด้านภาษาศาสตร์ วรรณคดี ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ทั้งนี้ทั้งนั้นก็มิได้ทอดทิ้งคดีธรรม โดยเฉพาะชมดาวได้เพิ่มความรู้ทางดาราศาสตร์ ช่วยให้ผู้อ่านได้ท่องไปในจักรวาลชมความงดงามของดวงดาวต่าง ๆ ได้กระจ่างตายิ่งขึ้น

เมื่อกล่าวถึงชมดาวก็ขอเล่าเรื่องที่หลายคนยังไม่เคยรู้เกี่ยวกับเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ว่าท่านมีความรู้ทางด้านโหราศาสตร์ถึงขนาดเป็นโหราจารย์ได้ เมื่อแรกบวชท่านมีความสนใจในวิชานี้ท่านจึงได้ไปเรียนกับโหราจารย์มีชื่อและศึกษาเองจากตำราโบราณชั้นครู ประกอบกับท่านเป็นผู้มีสติปัญญาหลักแหลม ความทรงจำมั่นคงทำให้วิทยาการนี้เจริญอย่างรวดเร็วจนได้รับการนับถือว่าเป็นอาจารย์ได้ แต่เมื่อเรื่องนี้ถึงหูโยมผู้ชาย โยมผู้ชายจึงห้ามเสีย เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ เล่าว่า โยมผู้ชายกลัวว่าจะหากินทางโหราศาสตร์จะเป็นที่อับอายแก่คนอื่นและเสียทีที่มาบวช โยมผู้ชายขอร้องให้ตั้งใจศึกษาพระปริยัติธรรม เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ จึงหยุดเรียนโหราศาสตร์และบริจาคตำราให้เป็นวิทยาทาน เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ไม่เคยบอกใครว่ามีความรู้ด้านนี้ไม่เคยอวดตัวแม้จะทรงจำภูมิรู้นี้ไว้ครบถ้วนจนถึงที่สุดของสังขาร ได้เห็นมาว่าครั้งหนึ่งท่านตรวจดวงลูกศิษย์ก้นกุฏิในฐานะที่ท่านเมตตาเป็นพิเศษ พบว่าลูกศิษย์คนนี้กำลังเผชิญเคราะห์กรรมอย่างหนัก หากปล่อยไปจะทำให้วิถีชีวิตตกต่ำ จนอาจถึงแก่ชีวิตได้ ท่านเรียกลูกศิษย์คนนี้มาตักเตือนให้ดำเนินชีวิตใหม่ตามที่ท่านแนะนำลูกศิษย์คนนี้ในตอนแรกไม่เชื่อว่าเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ จะมีความสามารถถึงเพียงนั้น แต่ก็ต้องยอมจำนน เพราะท่านทำนายเรื่องราวต่าง ๆ ได้แม่นยำราวกับตาเห็นไม่เว้นแม้แต่ ตัวบุคคล อายุ เพศ สถานที่ เวลาที่เกี่ยวข้อง สุดท้ายลูกศิษย์คนนั้นต้องก้มกราบแทบเท้าท่านที่ได้ให้ชีวิตใหม่ โดยที่เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ พูดอยู่ประโยคหนึ่งว่า " **เรื่องดวง ถ้ากันไม่ดู กันก็ไม่ดู แต่ถ้าดูแล้วใครอย่ามาเถียงกัน** "

วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๐๐ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพที่ **พระเทพโมลี**

ในศกนี้ พระเถระวัดเทพศิรินทราวาสได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ ๓ รูปด้วยกัน ทางวัดได้จัดให้มีการแสดงมุทิตาจิตแด่พระเถระในพระอุโบสถ เมื่อพระเถระทั้ง ๓ รูปกำลังเดินเข้าพระอุโบสถ มีซินแสจีนคนหนึ่งเป็นหมอดูได้พูดขึ้นว่า " องค์ที่ได้ขึ้นเป็นเทพโมลี ต่อไปจะได้เป็นสมเด็จ ฯ" คนที่ยืนอยู่ด้วยกันในบริเวณนั้นถามว่าจะเป็นสมเด็จอะไร ซินแสจีนคนนั้นบอกว่า "จะเป็นสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์" เรื่องที่จะได้เป็นสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์นอกจากซินแสจีนผู้นี้ยังมีโหราจารย์และผู้รู้เคยพยากรณ์ไว้อีกหลายปาก เหมือนท่านเหล่านั้นจะมีตาทิพย์เห็นเหตุการณ์ข้างหน้าดังจะพรรณนาต่อไป

ในศกนี้ ตำแหน่งพระราชาคณะชั้นธรรมที่จะได้รับพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ มี ๒ ตำแหน่ง คือ คณะธรรมยุต ได้แก่ พระธรรมปิฎก คณะมหานิกาย ได้แก่ พระธรรมไตรโลกาจารย์ กรรมการคณะธรรมยุต มีมติเห็นพ้องกันให้พระเทพโมลีวัดเทพศิรินทราวาส เลื่อนเป็นพระธรรมปิฎก เมื่อเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ทราบเช่นนั้นจึงเดินทางไปบอกโยมผู้ชายที่เมืองชลบุรีว่า "ปีนี้จะได้เลื่อนเป็นชั้นธรรมจะได้เป็นพระธรรมปิฎก " โยมผู้ชายบอกแก่เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ว่า " เจ้าคุณไม่ได้เป็นพระธรรมปิฎก เจ้าคุณต้องเป็นพระธรรมไตรโลกาจารย์ เพราะเจ้าคุณเคยไปบอกพระยาสัจจาภิรมย์ไว้แล้ว "

เป็นที่ทราบกันว่า ตำแหน่งสมณศักดิ์นั้นเมื่ออยู่คณะใด ก็เป็นของคณะนั้นและเป็นเรื่องละเอียดอ่อน อ่อนไหวต่อการกระทบกระทั่ง จึงเป็นเรื่องยากที่จะมีการเปลี่ยนแปลง เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ จึงไม่เห็นทีท่าว่าจะได้เป็นพระธรรมไตรโลกาจารย์ได้อย่างไร จนกระทั่งเรื่องนี้ขึ้นไปถึงขั้นตอนสุดท้าย คือให้เจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราชลงพระนาม เมื่อเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช(ปลด กิตฺติโสภณมหาเถร วัดเบญจมบพิตร) ทอดพระเนตรเห็นบัญชีรายนามพระเถระที่จะได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ ทรงมีพระบัญชาให้สลับตำแหน่งพระธรรมไตรโลกาจารย์ มาให้พระเทพโมลี วัดเทพศิรินทราวาส ทรงให้เหตุผลว่าตำแหน่งนี้พระอุปัชฌาย์ของพระเทพโมลี คือ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์เคยเป็นมาก่อน เจ้าประคุณสมเด็จจึงได้เป็นพระธรรมไตรโลกาจารย์ดังที่ได้ประกาศไว้กับพระยาสัจจาภิรมย์เมื่ออายุยังไม่ถึงห้าขวบปีด้วยเหตุมหัศจรรย์ดังนี้

ส่วนผลงานด้านตำรา นอกจากได้ช่วยชำระตำราเรียนจำนวนมากมายในกองตำรามหามกุฏราชวิทยาลัยแล้ว ในสมัยนี้ เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ยังได้รับมอบหมายหน้าที่จากเจ้าประคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปรินายก (ครั้งทรงดำรงสมณศักดิ์ที่ พระสาสน-โสภณ ผู้อำนวยการมหามกุฏราชวิทยาลัย) ให้ตรวจชำระพระคัมภีร์อภิธานัปปทีปิกา และพระคัมภีร์ธาตุปปทีปิกา อันพระคัมภีร์อภิธานัปปทีปิกาและคัมภีร์ธาตุปปทีปิกา เป็นพระคัมภีร์ที่จัดเป็นตำราพจนานุกรมที่มีคุณค่าสารประโยชน์ ประดุจเป็นประทีปศัพท์ช่วยส่องสว่างพระคัมภีร์บาลีทั้งหลาย มีผู้กล่าวไว้ว่าพระคัมภีร์นี้เหมาะแก่นักเรียนที่มีภูมิรู้สูง

มิพักต้องพูดถึงผู้รับหน้าที่ชำระสอบทานแก้ไข หากภูมิรู้ไม่มั่นคงจะทานภาระหนักนี้ไม่ได้ ฉะนั้น การที่เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ รับภาระชำระพระคัมภีร์นี้จึงเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้ศึกษาภาษาบาลีในประเทศไทยสืบไปตลอดกาลนาน

วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๒๑ ได้รับพระราชทานสถาปนาเป็นพระราชาคณะเจ้าคณะรอง ชั้นหิรัณยบัฏ ที่ **พระสาสนโสภณ**

ในสมัยนี้เป็นยุคที่เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ เริ่มครองวัด (๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๒๑) ท่านเป็นเจ้าอาวาสที่อุดมด้วยพรหมวิหารธรรม เปรียบเหมือนต้นไม้ใหญ่แผ่กิ่งก้านสาขาไป ทำให้ผู้อยู่ใต้ปกครองได้รับความร่มเย็นเป็นสุข ในการปกครองจึงเอาใจใส่สอดส่องดูแลพระสงฆ์สามเณรอย่างเท่าเทียมกัน มิได้เลือกที่รักมักที่ชัง เมื่อพระเถระองค์ใด ถึงพร้อมด้วยวัยวุฒิและคุณวุฒิ ท่านก็สนับสนุนให้เจริญด้วยสมณศักดิ์ พระเถรานุเถระที่เติบใหญ่เป็นหลักเป็นฐานแก่ วัดเทพศิรินทราวาสก็ด้วยอำนาจเมตตาธรรมของเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ โดยแท้

ท่านเป็นเจ้าวัดที่ถือความเจริญรุ่งเรืองของวัดเป็นใหญ่ ถือความมั่นคงสถาพรของวัดเป็นธงชัย สิ่งใดที่เป็นประโยชน์แก่วัดท่าน ไม่รีรอ ที่จะกระทำแต่สิ่งใดนำมาซึ่งคำตำหนิติเตียนเสียหายแม้เพียงชื่อเสียงของวัด ท่านห้ามปรามและป้องกันท่านได้ดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุสิ่งก่อสร้างในวัดที่ชำรุดทรุดโทรม ให้กลับมีสภาพดีมั่นคงถาวรมาโดยลำดับกล่าวเพียงสังเขป คือ ซุ้มประตูหน้าวัด ซุ้มระฆังหน้าวัด ศาลาบริเวณพระอุโบสถ พระอุโบสถ กำแพงแก้วรอบพระอุโบสถ กุฏิเจ้าอาวาส กุฏิพระสงฆ์ทั่วทั้งวัด กำแพงรอบวัด หอระฆังศาลาอเนกประสงค์ ทางเดินบริเวณพระอุโบสถ คณะเหนือ คณะกลาง คณะใต้ ฯลฯ

ในการปฏิสังขรณ์พระอุโบสถครั้งใหญ่ ท่านได้แสดงให้เห็นความสามารถในด้านการก่อสร้างอย่างเด่นชัด ท่านให้ช่างขุดเจาะที่บานพระอุโบสถพบว่าฐานเดิมทำไว้ไม่มั่นคง นานไปจะรองรับน้ำหนักพระอุโบสถไว้ไม่ไหว ท่านสั่งให้เพิ่มเติมรากฐานด้วยเสาขนาดมหึมาอีกหลายต้น สิ่งใดที่อยู่บนหลังคาอุโบสถที่มีน้ำหนักเกินความจำเป็นต่อไปจะทำอันตรายต่อตัวพระอุโบสถได้ เช่น ช่อฟ้าใบระกา ท่านให้รื้อออก และทำเลียนแบบด้วยวัสดุที่มีน้ำหนักเบา แต่ยังคงความสง่างามแก่องค์พระอุโบสถเหมือนของเดิมไม่ผิดเพี้ยน วันหนึ่งขณะที่ทำการ

ปฏิสังขรณ์ มีพระเถระผู้ใหญ่ต่างวัดเดินทางมาพบเข้าถึงอุทานว่า " ซ่อมอย่างนี้อีกร้อยปีโบสถ์วัดเทพฯก็ไม่เป็นไร " วัดเทพ ฯ มีสมภารที่พึงหวังใจได้เช่นนี้จึงพยุงวัดให้มั่นคงมาได้จนถึงทุกวันนี้

มีเรื่องเล่าว่า เมื่อเริ่มครองวัดท่านทำการก่อสร้างซ่อมแซมกำแพงรอบวัด เมื่อการก่อสร้างแล้วเสร็จ ทางราชการได้มาก่อสร้างบาทวิถีริมรั้ววัดด้านพลับพลาอิศริยาภรณ์ สูงประมาณครึ่งศอก ดังนั้นเมื่อมองจากพื้นดินทำให้รั้ววัดด้านสระน้ำกับด้านพลับพลา ฯ ไม่เท่ากัน ต่อมาอีก ๒๐ ปีให้หลัง ทางราชการได้มาต่อเติมถนนริมรั้วด้านสระน้ำทำให้พื้นถนนสูงขึ้นกว่าเดิม วันหนึ่ง เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ นั่งอยู่ที่กุฏิก็รำพึงออกมาว่า " ค่อยโล่งใจรั้ววัดเท่ากันแล้ว " ทำให้เห็นว่าตลอดเวลา ๒๐ กว่าปี ท่านไม่เคยวางใจในเรื่องแม้เพียงเท่านี้ เจ้าอาวาสที่อุทิศตนเพื่อวัดแทบทุกลมหายใจเข้าออกเช่นนี้ย่อมเป็นผู้หาได้ไม่ง่ายนัก

ในสมัยนี้ เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ได้รับแต่งตั้งเป็นรองประธานกรรมาธิการ

แห่งสังคีติการกสงฆ์ ในการสังคายนาพระธรรมวินัย ตรวจชำระพระไตรปิฎก ฉบับเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบพระนักษัตร ในพระบรมราชูปถัมภ์

ณ วันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๓๙ ได้รับพระราชทานสถาปนาเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นสมเด็จพระราชาคณะ ที่ **สมเด็จพระวันรัต** มีราชทินนามตามจารึกในสุพรรณบัฏว่า

> **สมเด็จพระวันรัต ปริยัติปฏิบัติคุณดิเรก อเนกคัมภีรธรรมัตถโกศล สุวิมลวินยสุนทร ญาณวรวรางกูร วิบูลธรรมโสภิต ตรีปิฎกบัณฑิต ยติคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี อรัญวาสี สถิต ณ วัดเทพศิรินทราวาส พระอารามหลวง จงเจริญทีฆายุ จิรัฏฐิติกาล ในพระพุทธศาสนา เทอญ ฯ**

ในศกนี้ ตำแหน่งสมเด็จพระราชาคณะว่างลง ๒ ตำแหน่ง คือ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ๑ สมเด็จพระวันรัต ๑ เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ได้รับเมตตาธรรมจากพระมหาเถระเสนอให้เป็นสมเด็จพระวันรัต แทนที่จะเสนอให้เป็นสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ซึ่งเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ บอกว่า เป็นเพราะโยมผู้ชายได้อธิษฐานขอไว้ อีกเหตุผลหนึ่งที่ท่านไม่เลือกเป็นสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ท่านกล่าวว่า ถ้าเป็นสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ เวลาเซ็นชื่อ ก็ต้องเซ็นชื่อเป็นสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์เหมือนสมเด็จพระอุปัชฌาย์ เพียงคิดก็ไม่กล้าแล้ว

ในคืนวันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๓๙ หลังจากเข้ารับพระราชทานสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปรินายก เสด็จมาแสดงมุทิตาเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ที่พระอุโบสถ เจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราชมีรับสั่งกับเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ว่า " ดีใจด้วยมาก อยากให้เป็นสมเด็จมาตั้งนานแล้ว " เจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราชองค์นี้ ทรงมีพระเมตตาต่อเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ มาก ในฐานะที่ทำงานในคณะธรรมยุตมาด้วยกัน และบุกเบิกเรื่องการศึกษาของคณะสงฆ์มาตั้งแต่ต้น เมื่อครั้งทรงดำรงสมณศักดิ์ที่พระสาสนโสภณ ผู้อำนวยการมหามกุฏราชวิทยาลัย ก็มอบหมายหน้าที่ให้เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ชำระพระคัมภีร์อภิธานัปปทีปิกา และเมื่อได้ทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช ก็ทรงมีพระบัญชาแต่งตั้งให้เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม เพราะทรงมั่นพระทัยในภูมิธรรมของเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ

เป็นที่ทราบกันว่าเมื่อทรงมีปัญหาเกี่ยวกับการแปลชำระเรียบเรียงหนังสือต่าง ๆ แล้วจะทรงนึกถึงเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ก่อนคนอื่น เพราะเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ นอกจากเป็นที่ไว้วางพระทัยแล้ว ยังเป็นผู้เปรื่องปราดถวายความเห็นได้ถูกต้องตรงตามพระอัธยาศัย ได้ยินมาว่า ครั้งหนึ่งทรงมีรับสั่งถามพระเถรานุเถระที่ไปถวายสักการะในวันเข้าพรรษา ถึงเนื้อความชาดกว่า " พระมหากษัตริย์องค์ใดที่ทอดพระเนตรต้นมะม่วงแล้วทรงออกบวช ? " พระมหาเถรานุเถระในที่นั้นต่างทูลถวายคำตอบ แต่เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ทราบว่าไม่มีพระเถระองค์ใดตอบถูก จึงรอให้ที่ประชุมสงฆ์นั้นกลับหมดก่อน แล้วทูลถวายคำตอบว่า " พระมหากษัตริย์พระองค์นั้นคือ พระมหาชนก" เมื่อได้เข้าเฝ้าอีกคราวหนึ่งเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราชทรงมี รับสั่งกับเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ว่า " เรื่องที่ตอบไปครั้งที่แล้วถูกต้อง "

ทุกปีหลังวันเข้าพรรษา สมเด็จพระสังฆราชจะเสด็จมาที่กุฏิของเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ เพื่อถวายสักการะพระรูปและอัฐิของเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ หลังจากนั้นจะประทับและทรงมีรับสั่งกับเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ก็มักจะมีเรื่องราวความรู้ต่าง ๆ เล่าถวายเสมอ เรื่องราวเหล่านั้นล้วนเป็นที่พอพระทัยถึงขนาดที่ครั้งหนึ่งทรงออกพระโอษฐ์ว่า " มาที่นี่ได้ความรู้ " พระองค์ทรงมีพระบัญชาให้เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ จดเรื่องราวต่าง ๆ ที่เล่าหรือทำสำเนาตามไปถวายที่วัดบวรนิเวศวิหารเสมอ คณะสงฆ์วัดเทพศิรินทราวาสต่างทราบกันดีว่าเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ มีความจงรักภักดีต่อสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช อย่างหาที่เปรียบมิได้ ครั้งหลังสุดที่เจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราชเสด็จมาที่กุฏิ สุขภาพของเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ทรุดโทรมลงมาก แต่ก็เตรียมการรับเสด็จอย่างแข็งขันในวันนั้นเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ก้มกราบที่พระบาทของเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราชและกราบทูลว่า " เกล้า ฯ เคยจงรักฝ่าพระบาทอย่างไร ก็ยังคงจงรักภักดีอยู่อย่างนั้น และจะจงรักภักดีต่อไปจนกว่าชีวิตจะหาไม่ " ทุกครั้งที่เจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราชเสด็จกลับ เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ จะตามไปส่งเสด็จจนถึงรถพระประเทียบและจะก้มลงกราบที่พระเพลาอย่างนอบน้อม นับเป็นภาพอันงดงามที่ใครได้เห็นก็ยากจะลืม

วันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๓๙ คณะสงฆ์วัดเทพศิรินทราวาสพร้อมด้วยคณะศิษยานุศิษย์ ได้จัดพิธีสมโภชสุพรรณบัฏที่ได้รับพระราชทานสถาปนา ในการนี้เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังเจ้าหน้าที่สำนักอาลักษณ์และเครื่องราชอิศริยาภรณ์และเจ้าหน้าที่กรมการศาสนา เชิญสุพรรณบัฏและเครื่องยศสมณศักดิ์ขึ้นตั้งไว้ ณ โต๊ะหมู่ที่เตรียมพร้อมไว้ในพระอุโบสถวัดเทพศิรินทราวาส พิธีสมโภชสุพรรณบัฏดำเนินไปจนเสร็จพิธี มีสามเณรรูปหนึ่งต้องการจะชมสุพรรณบัฏนั้นเป็นเช่นไรเพราะไม่เคยเห็นจึงได้กราบเรียนขออนุญาตขอชม เมื่อได้รับอนุญาตจึงไปหยิบมาดู ปรากฏว่าสุพรรณบัฏนั้น เป็นสุพรรณบัฏที่จารึกนามของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ท่านจึงได้แจ้งเจ้าหน้าที่ให้ได้ทราบ เมื่อเจ้าหน้าที่ทราบเรื่องต่างตกใจเป็นอย่างมากเพราะไม่เคยมีการผิดพลาด เจ้าหน้าที่ทั้งหลายรีบไปเชิญสุพรรณบัฏของสมเด็จพระวันรัตมาถวายเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ พร้อมกับกราบขออภัยให้งดโทษ เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ มิได้ว่ากระไร นอกจากมอบรางวัลเพิ่มเป็นกำลังใจที่ต้องเหนื่อยถึงสองครั้งในการไปเชิญสุพรรณบัฏมาถวาย เรื่องนี้เป็นอีกเรื่องที่มหัศจรรย์ จึงกล่าวได้ว่าเจ้าประคุณสมเด็จ ฯได้สถาปนาเป็นสมเด็จพระวันรัต ตามที่โยมผู้ชายได้อธิษฐานขอไว้กับหลวงพ่อเฉย และได้รับพระราชทานสุพรรณบัฏของ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ตามคำทำนายของโหรทั้งหลาย ด้วยการสมโภชสุพรรณบัฏ อันตำแหน่งสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์และสมเด็จพระวันรัตนี้ เป็นตำแหน่งสมเด็จพระราชาคณะที่มีมาเดิมตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา สันนิษฐานว่าเป็นราชทินนามที่ได้มาจากลังกา เป็นตำแหน่งคู่กันของสังฆนายก ฝ่ายคามวาสีและอรัญวาสี ตำแหน่งทั้ง ๒ นี้จึงเป็นตำแหน่งที่สูงส่งและศักดิ์สิทธิ์ พระมหาเถระผู้จะได้รับพระราชทานนามนี้ จะต้องมีความสำคัญมากทั้งในด้านภูมิรู้และภูมิธรรม กล่าวกันว่าหากบุญบารมีไม่เพียงพอก็เป็นไม่ได้ การที่เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ได้เป็นสมเด็จถึง ๒ ตำแหน่งนี้ จึงเป็นเครื่องยืนยันสิ่งที่พรรณนามาแต่ตอนต้นว่า ท่านเป็นผู้มีบุญหนักศักดิ์ใหญ่ต้องตามโบราณวินิจฉัยทุกประการ

เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ เป็นผู้มีความกตัญญูกตเวที และสรรเสริญบุคคลที่มีคุณธรรมข้อนี้ กุฏีที่ท่านพำนักชั้นบนเคยเป็นที่พำนักของเจ้าประคุณสมเด็จ

พระพุทธโฆษาจารย์ (ญาณวรมหาเถร) เมื่อสมเด็จพระอุปัชฌาย์มรณภาพ ท่านก็ไม่เคยย่างกรายขึ้นไปละลาบละล้วง ปล่อยทุกอย่างให้คงเดิม อาศัยขึ้นไปค้นข้อมูลจากหนังสือที่เก็บไว้บนนั้นเป็นครั้งคราว ได้ยินมาว่า สมัยที่เป็นพระมหาเปรียญท่านมีความชำนิชำนาญในความรู้ภาษาบาลี แต่ความรู้เรื่องภาษาสันสกฤตยังมีน้อยเต็มที ในครั้งนั้น ท่านได้พบและได้เรียนภาษาสันสกฤตกับพระสารประเสริฐ (ตรี นาคะประทีป) ปราชญ์ด้านอักษรศาสตร์ของเมืองไทย พระสารประเสริฐแนะว่าการเรียนภาษาสันสกฤตก็ใช้หลักเดียวกับภาษาบาลี เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ เรียนภาษาสันสกฤตกับพระสารประเสริฐเพียงไม่นานก็ทำให้ความรู้ภาษาสันสกฤตของท่าน เพิ่มพูนกว้างใหญ่ไพศาล ถึงกระนั้นท่านก็ยกย่องพระสารประเสริฐเป็นครูท่านบอกลูกศิษย์ใกล้ชิดว่า " สวดมนต์ไหว้คุณอยู่ทุกคืน " ใครเคยมีคุณกับท่าน ท่านก็มักประกาศคุณนั้น ๆ ให้ปรากฏไม่ลืมเลือนและหาทางสนองคุณสมนาคุณในโอกาส แต่ถึงอย่างนั้นท่านก็ให้ข้อคิดเกี่ยวกับความกตัญญูกตเวทีไว้น่าฟังว่า " **พืชถูกไฟเผาย่อมไม่งอกขึ้นในไฟ ฉันใด แม้ไมตรีกรรมที่ทำไว้ในอสัตบุรุษก็สูญเปล่าไม่งอกงาม ฉันนั้น (แต่) ไมตรีกรรมที่บุคคลทำไว้ในคนกตัญญู มีศีล มีความประพฤติอย่างอารยชน ย่อมไม่เสียผล เหมือนพืชที่หว่านลงในนาดี ฉะนั้น** "

เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ตามปกติมีวิสัยกล้าไม่กลัวคน โดยเฉพาะเรื่องของคุณธรรมและความรู้ ไม่ว่าใครจะยิ่งใหญ่สักเพียงไหน หากท่านทราบโดยตติยัมปิแน่แก่ใจแล้วว่าไม่ดีจริง ท่านไม่ยอมลงให้และไม่คบหาสมาคม เรื่องของความรู้ก็เช่นกันได้ยินมาว่าครั้งหนึ่งท่านได้เป็นกรรมการจัดทำปทานุกรมที่วัดบวรนิเวศวิหาร ในที่ประชุมนั้น ประกอบด้วยคณะกรรมการทั้งสงฆ์และฆราวาส ซึ่งล้วนแต่เป็นนักปราชญ์ราชบัณฑิต บางท่านสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยชื่อดังของโลก ในที่ประชุมนั้น ติดศัพท์คำหนึ่งซึ่งเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ไม่เห็นพ้องกับกรรมการท่านหนึ่งทำให้ไม่สามารถพิมพ์หนังสือและปิดประชุมได้ ในที่สุดที่ประชุมมีมติให้กรรมการสองท่านแสดงเหตุผลและอ้างหลักฐานความรู้ที่ถูกต้องเมื่อกรรมการท่านนั้นแสดงเหตุผลจบ เจ้าประคุณสมเด็จ ฯให้พระมหาจากวัดบวรนิเวศวิหารมาช่วยในที่ประชุมไปหยิบสมุดใบลานเล่มหนึ่งที่ตำหนักจันทร์ในสมุดเล่มนั้นมีลายพระหัตถ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส เมื่อครั้งทรงครองวัดบวรนิเวศวิหารเขียนศัพท์ที่ติดอยู่นั้นตรงกับความเห็นของเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ เป็นที่ทราบกันดีว่า สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงแตกฉานในภาษาบาลีอย่างหาผู้เทียบได้ยาก เมื่อเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ อ้างหลักฐานและแสดงเหตุผลที่ถูกต้องโดยถ่องแท้ ที่สุดที่ประชุมจึงต้องยอมตามความเห็นของเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ เป็นมติเอกฉันท์ ท่านเล่าให้ฟังว่าเมื่อออกจากห้องประชุม เจ้าประคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่ สมเด็จพระญาณสังวร และเป็นกรรมการรูปหนึ่งเดินมาหาแล้วกล่าวว่า "เอาบาตรใหญ่ไปข่มเขา" เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ตอบว่า " จำเป็น ถ้าปล่อยไปก็ผิด "

ความไม่กลัวคนและไม่ยอมลงให้นี้ ท่านว่าทำให้เกิดความขุ่นข้องแก่จิตใจของบุคคลมาไม่น้อย ต่อมาเมื่อเจริญพรรษาและวุฒิธรรมมากยิ่งขึ้น ท่านก็กลับเป็นผู้รู้จักผ่อนผัน ธรรมที่ท่านฝากไว้เป็นคติเมื่อสุดท้ายของสังขาร คือ " เอาชนะคน ต้องยอมแพ้กิเลส เอาชนะกิเลส ต้องยอมแพ้คน แล้วเอาชนะตนได้ในที่สุด "

เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ เป็นพระเถระที่มีเมตตาธรรมสูง ใครที่เคยอยู่ใกล้ชิด

ท่านจะรู้สึกสงบ ร่มเย็น ยุติความเร่าร้อน นั่นเป็นเหตุแห่งเมตตาบารมี ที่ท่านได้บำเพ็ญและแผ่สู่บุคคลรอบข้างให้สัมผัสได้ เมื่อท่านมรณภาพได้พบบันทึกฉบับหนึ่งซึ่งท่านได้เขียนถึงเรื่องเมตตาไว้ว่า " ทำเมตตาในใจให้เหมือนอย่างแม่ที่มีต่อลูก " ความเมตตาของท่านจึงแผ่ไปอย่างไม่เลือกหน้า

นอกจากนั้นท่านยังเป็นผู้งดงามด้วยมัททวะ คือความอ่อนโยนนุ่มนวลละมุนละไม ไม่ถือตัวแต่ไหนแต่ไรมา โอภาปราศรัยจับใจผู้ฟัง ถึงแม้ท่านจะยิ่งใหญ่ด้วยฐานานุรูปแต่ก็มีคติประจำใจข้อหนึ่งคือ " ยิ่งโตก็ยิ่งเล็ก เป็นเด็กมีคนอุ้ม " ท่านจึงไม่เคยยกตนข่มผู้อื่น มีแต่แสดงความอ่อนน้อมต่อผู้ที่ท่านได้พบปะสนทนา ใครใกล้เข้ามาท่านไหว้ก่อน พระเถระที่มารดน้ำศพท่านองค์หนึ่งกล่าวว่า " ไม่เคยไหว้ท่านทัน ท่านไหว้เราก่อนทุกที " เป็นที่เลื่องลือว่าเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ องค์นี้ไหว้ผู้อ่อนอาวุโสกว่า ท่านอธิบายเรื่องนี้ว่า " การไหว้มี ๒ อย่าง ไหว้ทางธรรม กับไหว้ทางวินัย ทางวินัยผู้น้อยไหว้ผู้ใหญ่ แต่ไหว้ทางธรรมใครไหว้ใครก็ได้ไม่มีประมาณ เป็นการลดทิฏฐิมานะในใจ และเป็นการประพฤติอปจายนธรรม คือ ความอ่อนน้อมถ่อมตน" ท่านจึงเป็นที่เคารพนับถืออย่างมากของพระสงฆ์ทั้งธรรมยุตและมหานิกาย

ครั้งหนึ่งเคยมีคนถามท่านว่า ทำอย่างไรจึงเก่ง ท่านแนะนำหลักง่าย ๆ ว่า gradually and steadly " ค่อย ๆ และสม่ำเสมอ " ท่านเปรียบเทียบให้เห็นภาพว่า พญาครุฑบินข้ามประเทศมีค่าเท่ามดเดินข้ามประเทศ เมื่อต้องการรู้อะไรต้องดูให้ถึงรากเหง้าและที่สำคัญต้องรู้จักสังเกต ความสังเกตเป็นเหตุให้เกิดปัญญา ท่านสรรเสริญคุณค่ามหาศาลของการรู้จักสังเกต

เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ เป็นผู้เคร่งครัดในพระธรรมวินัย ไม่ยอมประพฤติล่วงพระบัญญัติ แม้ในสิ่งที่ผู้อื่นโดยมากเห็นว่าเล็กน้อย เป็นผู้สำรวมในศีลให้บริสุทธิ์ไม่บกพร่องด่างพร้อยแต่ประการใด จึงไม่มักง่ายในความเป็นอยู่ ท่านอ้างว่าท่านเป็นผู้ช่างสงสัย หากไม่แน่ใจแม้ดอกไม้เพียงกำเดียวท่านก็ขอคืน ท่านปรารถว่าเป็นพระหากโกงเงินแม้เพียงเล็กน้อยก็ปาราชิกก่อนออกไปประกอบภารกิจน้อยใหญ่ เช่นไปสวดมนต์ในวัง ไปเทศน์ที่โบสถ์ แม้แต่ก่อนจำวัดทุกคืน ต้องเรียกพระใกล้ชิดมารับปลงอาบัติย่อ ท่านหมั่นตรวจทานศีลในตนเองอยู่เสมอ ท่านจึงเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่เป็นนิจ ในข้อนี้ต้องนับว่าท่านเป็นผู้ตรงไปตรงมา ไม่มีแง่งอนมายาเป็นปฏิปทาของสงฆ์ข้อ อุชุปฏิปันโน ที่ใช้ความซื่อตรงเป็นเครื่องเพ่งเล็งความประพฤติของตนเองดังที่ท่านเคย

ปรารถเป็นเชิงสอนว่า " พระธรรมนั้น ท่านเป็นของซื่อของตรง ผู้ปฏิบัติตามท่านต้องเป็นคนซื่อคนตรงด้วย จึงจะไปกับท่านได้ " เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ เป็นพระที่สมถะ เรียบง่าย ไม่ชอบข้องเกี่ยวกับใคร ยินดีในการอยู่คนเดียวอย่างสงบในชีวิตจึงไม่เคยไปต่างประเทศ ไม่เคยท่องเที่ยว ท่านเป็นผู้สันโดษพอใจในความเป็นอยู่ของตน เป็นผู้มัธยัสถ์ ผ้าสบงที่ใช้ประจำที่กุฏิเก่าจนซีด เป็นผู้ไม่สะสมในห้องจำวัดนอกจากผ้าสามผืน มีเพียงเตียงไม้ตัวเดียวกับผ้าห่มเป็นผ้าปูรองนอน หมอนที่รองศรีษะก็ทำจากผ้าห่มม้วนเป็นก้อน ตั้งแต่หนุ่มจนชราภาพไม่เคยดูทีวี ไม่ฟังวิทยุ นิยมในการไตร่ตรองธรรมและความรู้ด้วยตนเองเสมอ เมื่อสุดท้ายของสังขารท่านถูกโรคภัยเบียดเบียนถึงเดินไม่ได้ แต่มักนั่งตรึกธรรมและความรู้ต่าง ๆ ลงในสมุดบันทึกเล่มใหญ่ วัตรปฏิบัติน่าเลื่อมใสน่ากราบไหว้ของท่านข้อนี้เป็นคุณสมบัติอันเด่นชัดของผู้เป็นพระวันรัตโดยแท้

ท่านเป็นบัณฑิตนักปราชญ์ เป็นนักภาษาศาสตร์โดยคุณวุฒิ ธรรมสุดท้ายที่ท่านให้ติดข้างที่นอนใช้ชำระถอดถอนกล่อมเกลาจิตใจตนเอง จึงงดงามด้วยภาษาและลึกซึ้งดังความว่า

" ข้อซึ่งว่ามรรคละกิเลสนั้น ประสงค์เอากิเลสซึ่งควรบังเกิดในขันธ์ทั้ง ๕ มีรูปเป็นต้น ซึ่งเป็นภูมิแห่งวิปัสสนาที่ชื่อว่า ภูมิลัทธูปปันนกิเลส กิเลสมีภูมิคือขันธ์ ๕ อันได้แล้วบังเกิดขึ้น ดังรสแห่งปฐวีธาตุแลอาโปธาตุอันซาบอยู่ในรากไม้ ลำต้น กิ่ง ใบ ดอกผลทั้งปวงฉะนั้น มรรคเมื่อเกิดในขันธสันดานแห่งท่านผู้ใดแล้ว ขันธสันดานแห่ง (ท่าน) ผู้นั้นได้ต้องสัมผัสแห่งมรรคที่เกิดขึ้นนั้น ขันธสันดานแห่งท่านผู้นั้นชื่อว่าเป็นขันธสันดานอันตาย ด้วยตายแห่งกิเลสแล้ว ไม่สืบผล คือกุศลากุศลต่อไป ดังต้นไม้มีดอกแลผลอันเป็นพิษ บุรุษผู้หนึ่งตอกต่อยด้วยหนามกระเบนอันซาบด้วยยาพิษในทิศทั้ง ๔ ต้นไม้นั้นเมื่อต้องสัมผัสแห่งยาพิษแล้วก็ตายด้วยรสแห่งปฐวีธาตุ อาโปธาตุซึ่งซึมซาบนั้น แห้งหายไปด้วยสัมผัสยาพิษนั้นแล้ว เป็นต้นไม้ไม่เผล็ดดอกออกผลได้ต่อไปฉะนั้น "

ในวาระสุดท้ายของชนม์ชีพ เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ถูกโรคาพาธเบียดเบียนทำให้ต้องเข้ารับการรักษาพยาบาลที่โรงพยาบาลบำรุงราษฎร์อยู่เสมอครั้งสุดท้ายวันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๔๖ เข้ารักษาอาการหายใจไม่ออกเนื่องจากน้ำท่วมปอดคณะสงฆ์วัดเทพศิรินทราวาส ได้จัดแบ่งเวรไปคอยช่วยดูแลปรนนิบัติ นายแพทย์ นิตย์ แสงหล้า แพทย์เจ้าของไข้และคณะแพทย์พร้อมทั้งพยาบาลได้ถวายการพยาบาลจนสุดความสามารถ โดยมีคุณชัย - คุณนุชนารถ โสภณพานิช รับภาระค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลตั้งแต่ต้นจนอวสาน แต่อาการไม่ดีขึ้น วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๖ จึงต้องเข้ารับการรักษาในห้อง ICU อาการก็มีแต่ทรงกับทรุด แต่ถึงกระนั้นก็ยังมีสติรับรู้แสดงอาการสวดมนต์ภาวนาตลอดเวลา ที่สุดถึงมรณภาพด้วยอาการอันสงบเมื่อวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๔๖ เวลา ๑๙.๒๕ น. คำนวนอายุได้ ๘๘ ปี ๙ เดือน ๘ วัน โดยปีพรรษา ๖๗

เจ้าประคุณสมเด็จพระวันรัตเป็นผู้มั่งคั่งในบุญนิธิ ขุมทรัพย์คือ บุญที่ทำสั่งสมไว้ เป็นปัจจัยส่งผลให้ปรากฏมาในตระกูลแห่งคหบดีผู้มีสัมมาทิฏฐิ

เป็นผู้มีสติปัญญาชาญฉลาด ปราศจากความมัวหมอง ผ่องใสด้วยผิวพรรณวรรณะ อีกทั้งยังเป็นผู้มั่นคงในสมณปฏิบัติ มีศีลาจารวัตรเป็นที่น่าเลื่อมใส ดำรงองค์ไว้ชอบประกอบด้วยคุณธรรม น้อมนำเป็นนิพัทธกุศล คือต้นทุนสะสมแห่งขุมทรัพย์บุญติดตามเกื้อหนุนเป็นสมบัติส่วนตนอำนวยผลไปทุกชาติภพ ท่านจึงเป็นที่เคารพศรัทธาวางใจได้แห่งสาธุชนว่าเป็นแท่นบูชาแห่งความดีโดยสถานใหญ่ ไม่สามารถเป็นที่ล่วงละเมิดดูหมิ่นด้วยเจตนาประการใด ๆ เมื่อสิ้นเจ้าประคุณสมเด็จฯ ไป จึงเป็นที่ใจหายเสียดายอาลัยและรำลึกถึงของบุคคลทั้งหลายไม่คืนคลาย

พระวันรัต (นิรนฺตรมหาเถร) เท่าที่พรรณนามานี้ ชี้ให้เห็นว่าเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ได้อาศัยธรรมนำไปสู่ความเจริญ คือ ความเป็นผู้มีบุญอันได้ทำแล้วในกาลก่อนเป็น ปุพฺเพกตปุญฺญตา อันท่านผู้รู้เรียกว่าวาสนาแรกเริ่มนำให้มาอยู่ในถิ่นอันสมควร เป็น ปฏิรูปเทสวาส คบหาศึกษาวิทยาการกับผู้ทรงคุณวุฒินั้น ๆ เป็น สปฺปุริสูปสฺสย คือ คบสัตบุรุษกับทั้งตั้งองค์เองไว้ในที่ชอบประกอบ

ด้วยสุจริตธรรมสัมมาปฏิบัติ เป็น อตฺตสมฺมาปณิธิ อีกทั้งยังอาจหาญด้วยธรรมประดุจดังอาวุธ คือ ศรัทธา เป็นผู้เชื่อมั่นในคุณงามความดีบาปบุญคุณโทษ ศีล เป็นผู้บริสุทธิ์ด้วย กาย วาจา ใจ

พาหุสัจจ เป็นผู้มีความรู้มาก วิริยารัมภะ เป็นผู้ปรารภในความเพียรไตร่ตรองในธรรมและภาคภูมิใจในความเป็นอยู่ของตน ปัญญา เป็นผู้ฉลาดรู้เท่าทันบุคคลและความจริง สิริรวมเป็นจักรธรรม ๔ และเวสารัชชกรณธรรม๕ กอปรเป็นจักราวุธอันแกล้วกล้า พิทักษ์รักษาองค์ท่านให้นิรันตรายฝ่าหายนะ เป็นจักรสมบัติอันสำคัญพัดผันองค์ท่านไปสู่นิรันตรวัฒนา เจริญรุ่งเรืองสุดวาสนาบารมีไม่มีระหว่างว่างเว้น ด้วยประการฉะนี้ ฯ

วิทยุเทศนา

ฆาราวาสธรรมกถา

พระธรรมไตรโลกาจารย์ วัดเทพศิรินทราวาส แสดง

วันธรรมสวนะภาคเช้า ที่ ๔ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๒๐

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

ยสฺเสเต จตฺุโร ธมฺมา สทฺธสฺส ฆรเมสิโน

สจฺจํ ทโม ธิติ จาโค สเว เปจฺจ น โสจตีติ ฯ

วันนี้วันธรรมสวนอุโบสถถึงกาลกำหนดแสดงธรรม แลสดับตรับฟังพระธรรมเทศนาของท่านสาธุชนทั้งหลาย จึงจักได้วิสัชนาธรรมีกถาลางข้อลางประการสนองกุศลเจตนาเพิ่มพูนสติปัญญาธรรมสวนานิสงส์สืบไป พระธรรมเทศนาที่จะได้แสดง ณ บัดนี้ แสดงฆราวาสธรรมกถา พรรณนาธรรมของฆราวาสผู้ครองเรือนจะพึงมี ๔ ประการ ตามกระแสพระบาลีพุทธภาษิตบรรหาร ที่ได้สาธกยกเป็นนิเขปบทกระทู้ความในเบื้องต้นนั้น

ดำเนินความว่า สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราทั้งหลายพระองค์ทรงประกอบด้วยพระมหากรุณาแสวงหาประโยชน์แก่สรรพสัตว์อยู่เป็นนิตย์ทรงบำเพ็ญพุทธกิจประทานพระธรรมเทศนา โปรดเวไนยชนให้ได้ประสบผลดีงามทั้งในปัจจุบันและสัมปรายภพ ทรงชักนำในความสงบระงับดับโทษทุกข์เวรภัยตามอุปนิสสัยของเวไนยนั้นๆ ทั้งคฤหัสถ์แลบรรพชิต พระพุทธภาษิตเฉพาะคฤหัสถ์ตรัสสอนไว้เช่นในอาฬวกสูตร ซึ่งได้ทรงเทศนาพยากรณ์แก้ปัญหา ยกศรัทธาขึ้นเป็นเบื้องต้นด้วยพระนิพนธคาถาที่ได้อัญเชิญมาสาธกยกไว้นั้นมีความว่า ธรรม ๔ ประการคือ ความสัตย์ ความข่มใจ ความอดทน แลการสละให้ ของบุคคลใดเป็นคฤหัสถ์ประกอบด้วยศรัทธามีอยู่ บุคคลนั้นแลละโลกนี้ไปแล้วย่อมไม่เศร้าโศกเลยดังนี้ ในคาถาพุทธภาษิตนี้ทรงยกศรัทธาขึ้นเป็นวิหารธรรมทั่วไปไม่จำกัดของคฤหัสถชน พราะบุคคลผู้ครองเรือนสมควรมีศรัทธาเชื่อกรรมเชื่อผล

เป็นพื้นอัธยาศัย จึงจะตั้งตนไว้ในทางที่ชอบประกอบกิจการงานที่ปราศจากโทษ ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนถ่ายเดียว รู้จักแลเหลียวถึงประโยชน์ของผู้อื่น ดำรงตนอยู่ในสัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีวิตด้วยอาชีพที่ชอบประกอบด้วยสุจริตไม่ผิดศีลธรรม ย่อมสามารถจะครองฆราวาสวิสัยให้เจริญรุ่งเรืองไพบูลย์ เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่การประพฤติธรรมสัมมาปฏิบัติยิ่งๆ ขึ้นไปด้วยดี คฤหัสถชนคนครองเรือนเมื่อมีศรัทธาอยู่ประจำเป็นวิหารธรรมแล้วเช่นนี้ มีธรรมโดยตรงที่จะพึงปฏิบัติเป็นหน้าที่ ๔ ประการมีความสัตย์เป็นข้อต้น ซึ่งมียุบลบรรหารดังจะได้พรรณนาอรรถาธิบายเป็นข้อๆ พอสมควรแก่กาลสมัย

สัจจข้อที่ ๑ ความประพฤติอะไรด้วยน้ำใจจริงเรียกว่าความสัตย์ โดยอรรถก็คือ ความประพฤติเที่ยงธรรมในหน้าที่กิจการงาน ความซื่อตรงต่อวงศ์วานญาติสนิทมิตรหาย ความสวามิภักดิ์ไม่คืนคลายในเจ้านายของตน ความเป็นคนกตัญญูในผู้ที่มีอุปการแก่ตนมา จัดเข้าในกิริยาที่ซื่อสัตย์ต่อกัน เป็นคุณที่สำคัญในการสมาคมคบหาของประชาชนเพราะเมื่อต่างคนก็ต่างประพฤติซื่อตรงตามหน้าที่ของตน ย่อมเป็นเหตุอำนวยผลคือความสามัคคีพร้อมเพรียงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกลมเกลียวกันช่วยประกอบกิจการงานนั้นๆ ที่เกิดขึ้นให้สำเร็จผลเป็นประโยชน์แก่ตนแลแก่ท่านทั้ง ๒ สถาน ปลูกความชื่นบานจับจิตจับใจของกันแลกัน นับว่าเป็นรสสำคัญยิ่งกว่ารสทั้งหลาย รสอาหารอื่นแม้จะดีเลิศประเสริฐสักปานใด ก็ยังไม่เป็นที่ต้องใจของบุคคลทั่วไปทุกหมู่เหล่า แม้ผู้ที่ชอบใจเล่าก็ยังมีเวลาเบื่อได้ไม่คงที่ ส่วนรสคือความสัตย์นี้ย่อมจับจิตจับใจของบุคคลทุกชาติทุกชั้น แม้ผู้นั้นจะสิ้นชีพทำลายขันธ์ล่วงลับดับไปตามธรรมดาของสังขาร ก็ยังคงอยู่เชิดชูเกียรติคุณไม่ศูนย์หาย ยังติดปากจับใจของบุคคลผู้อยู่ในภายหลัง พุทธาทิบัณฑิตพิจารณาเห็นอำนาจประโยชน์เช่นนี้ จึงสอนให้มีสัจจะต่อกันตั้งต้นแต่ให้พูดคำจริง ให้รักษาปฏิญญาคือคำมั่นสัญญาอันชอบธรรม ให้ประพฤติเที่ยงตรงในบุคคลแลในหน้าที่กิจการงาน และสรรเสริญความสัตย์ไว้ในพระบาลีประเทศหลายสถาน เป็นต้นว่า

สจฺจํ หเว สาธุตรํ รสานํ ฯ (ขุ. สุตฺต. ๒๕/๓๑๑/๓๖๐)

ความสัตย์เป็นรสอันล้ำ เลิศกว่ารสทั้งหลาย

สจฺจํ เว อมตา วาจา ฯ (ขุ. สุตฺต. ๒๕/๓๕๗/๔๑)

คำสัตย์แลเป็นวาจาไม่ตาย

สจฺเจน กิตฺตึ ปปฺโปติ ฯ (ขุ. สุตฺต. ๒๕/๓๑๑/๓๖๑)

บุคคลย่อมได้เกียรติยศชื่อเสียง ก็เพราะความสัตย์

จึงได้ทรงจัดว่าเป็นธรรมสำหรับผู้ครองเรือนประการต้น ฯ

ความข่มใจข้อที่ ๒ รองลงมา เรียกตามภาษาบาลีว่า ทมะ เป็นคุณที่สำคัญอีกประการหนึ่ง อันชนผู้อยู่ร่วมกันเช่นในตระกูลในหมู่ในถิ่นฐาน ย่อมมีกิจการเกี่ยวเนื่องถึงกัน และกิจการนั้นๆ จะดำเนินไปได้ด้วยดี ก็เพราะอาศัยความสามัคคีพร้อมเพรียงกัน ถ้าเกิดความแก่งแย่งไม่ลงรอยร่วมกัน กิจการนั้นๆ ย่อมไม่สำเร็จผล เสียประโยชน์ทั้งแก่ตนและคนผู้นับเนื่องในหมู่ การที่จะอยู่ร่วมสามัคคีรสกันได้ก็เพราะอาศัยที่ต่างคนต่างรักษาน้ำใจของกันแลกันเป็นข้อใหญ่ ไม่ถือเอาแต่ใจของตนเองเป็นประมาณ รู้จักผ่อนผันสั้นยาวเข้าหาความสงบเป็นที่ตั้ง แต่ทว่าคนทั้งหลายย่อมมีอัธยาศัยจิตใจต่างๆ กัน ลางคนมักหุนหันด้วยอำนาจโทสะ ลางคนใจเย็นมีเรื่องมากระทบกระทั่งก็นิ่งได้ สำหรับคนที่มีอัธยาศัยร้าย ถ้าไม่มีสติคอยเหนี่ยวรั้ง ก็จะประพฤติไปตามสังกิเลสธรรมที่เกิดขึ้น เมื่อเป็นเช่นนี้สามัคคีก็ไม่ยั่งยืนนาน มีแต่จะอันตรายเสื่อมสิ้นไปเป็นเบื้องหน้า เพราะฉะนั้นพุทธาทิบัณฑิตจึงสั่งสอนให้มีอุบายข่มใจยับยั้งใจมิให้หุนหันพูดหรือทำตามอำนาจของโทสะ อุบายเครื่องข่มใจนั้นสำเร็จด้วยคุณธรรมคือสติสัมปชัญญะ ความระลึกนึกได้เรียกว่าสติ ความรู้ตัวเรียกว่าสัมปชัญญะ สตินั้นเป็นไปในกิริยาที่ทำที่พูดที่คิด เมื่อจะทำกิจการสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ดี เมื่อจะพูดจาอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี เมื่อจะคิดอ่านอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ให้ระลึกนึกก่อนแล้วจึงทำจึงพูดจึงคิด ทำพลาดพูดพลาดคิดพลาดก็เพราะขาดสติ สัมปชัญญะนั้นเป็นไปในกิจอันเดียวกันกับสติ แต่โดยอาการต่างกัน สตินั้นให้ระลึกนึกได้เมื่อจะทำเมื่อจะพูดเมื่อจะคิด และน้อมไปในกิจทั้ง ๓ กาล คือ อดีตปัจจุบันและอนาคตกำหนดได้ทั่วถึง ส่วนสัมปชัญญะให้รู้ตัวในขณะกำลังทำ

กำลังพูดกำลังคิด เป็นไปในกิจส่วนปัจจุบันแต่ประการเดียว คุณธรรมคู่นี้มีอุปการะมากในกรณียกิจทุกสิ่งสรรพ์เป็นประโยชน์สำคัญแก่คนทุกชั้นทั้งทางคดีโลกแลทางคดีธรรมทั่วไป ทำให้เป็นผู้รอบคอบระมัดระวังรู้จักยับยั้ง ไม่พลาดพลั้งเสียหาย ใจอันหาสติสัมปชัญญะควบคุมมิได้ ย่อมแล่นไปในอารมณ์ต่างๆ สุดแต่จะใคร่ ถ้าได้อาศัยสติสัมปชัญญะเข้าควบคุมกำกับ ย่อมรู้จักยับยั้งแลเลือกสรรแต่ส่วนที่ควรที่ดีธรรมดาว่ารถที่เทียมด้วยม้า ถ้าปราศจากสารถีผู้กำกับขับขี่ พาขี่ก็จะพาลากวิ่งไปตามลำพัง ยังความเสียหายให้เกิดแก่ตนแลคนอื่น ส่วนรถที่มีสารถีผู้ฉลาดขี่ขับกำกับไว้ ย่อมแล่นไปโดยเรียบร้อย ไม่เป็นอันตรายไม่ทำความเสียหายให้เกิดแก่ผู้ใด ยังประโยชน์แห่งการใช้รถให้สำเร็จผลเป็นอันดี อุปมาข้อนี้ฉันใด ความเป็นไปแห่งบุคคลก็มีอุปไมยฉันนั้น ผู้ที่มีใจอันหาสติสัมปชัญญะควบคุมมิได้ ย่อมประพฤติกายวาจาผิดๆ พลาดๆ ทำความพินาศเสียหายให้แก่ตนแลคนอื่น ส่วนผู้ที่มีใจอันสติสัมปชัญญะเข้าควบคุมกำกับไว้ ย่อมประพฤติในทางที่ถูกที่ชอบ ประกอบแต่ความดีความงามเป็นผล จัดว่าเป็นนายสารถีแห่งอัตตภาพกายใจตน ประสบผลดีที่น่าปรารถนาโดยส่วนเดียว คนที่มีอุบายเครื่องข่มใจกล่าวคืออาศัยสติสัมปชัญญะเป็นเครื่องยั้งใจอยู่ ย่อมเป็นผู้ห่างจากความผิดความพลั้งพลาด เหตุดังนี้สมเด็จพระบรมโลกนาถศาสดาจารย์ จึงทรงจัดความข่มใจไว้ในฆราสวาสธรรม เป็นประการที่ ๒

ความอดทนข้อที่ ๓ เรียกตามภาษาบาลีในที่ทั่วไปว่าขันติ แต่ในคาถาพุทธภาษิตนี้ตรัสเรียกว่าธิติ แปลว่าความหนักแน่นแทนคำว่าขันตินั้น เป็นคุณที่สำคัญอีกประการหนึ่งของคนผู้นับเนื่องในหมู่อยู่กันเป็นชุมนุมชนตั้งต้นแต่ในตระกูลเดียวกันขึ้นไป ก็แลทมะความข่มใจประการที่ ๒ ดังพรรณนามาแล้วนั้น ย่อมเป็นคุณสำคัญสำหรับกำราบปราบปรามใจตน แต่มิใช่ว่าทุกคนจะทำได้ง่าย เพราะสังกิเลสธรรมอันเป็นอนุสัยในจิตสันดานย่อมเกิดขึ้นไว เมื่อมีปัจจัยคืออารมณ์เครื่องกระทบกระทั่งหรือยั่วยวนมาปรากฏในทวารนั้นๆ ย่อมเกิดขึ้นทันที ยากที่สติจะเหนี่ยวรั้งไว้ได้ทัน ทั้งสามัญชนทั้งหลายเล่าย่อมต่างกันโดยจริตอัธยาศัยดี

ท่าทีกายวาจาอันไม่เป็นที่พอใจของอีกฝ่ายหนึ่ง ถ้าฝ่ายที่ถูกว่าถูกทำนั้นจะบันดาลโทสะขึ้นบ้าง ก็จะเกิดวิวาทบาดหมางผิดใจกันขึ้นโดยมิต้องสงสัย ความผิดใจกันนี้ย่อมเป็นไปเพื่อแตกสามัคคีธรรม ซึ่งจะนำผลที่เป็นโทษมิได้เป็นประโยชน์มาให้แก่กันและกันทั้งสองฝ่าย ถ้ามีสติเล็งเห็นโทษอันจะเกิดขึ้นเพราะผู้อื่นเป็นเหตุแล้วน้อมใจไปในขันติอดทนความล่วงเกินนั้นเสียได้ ข้อนี้แลเป็นอุบายวิธีที่จะตัดต้นเหตุแห่งผลร้ายนั้นให้สงบลง เหตุดังนั้นพุทธาทิบัณฑิตผู้ยินดีในความสงบระงับดับเวรภัย จึงสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในขันติความอดทน เพื่อรักษาประโยชน์ตนแลคนอื่นทั้ง ๒ สถาน ขันตินั่นเมื่อจะกล่าวโดยลักษณาการมี ๓ คือ ทนตรากตรำทนลำบากทนเจ็บใจ ความอดทนต่อหนาวร้อนลมแดดสัมผัสเหลือบยุงแลสัตว์เลื้อยคลาน มุ่งหน้าประกอบกิจการงานเป็นใหญ่ไม่พรั่นพรึงหวั่นไหวต่อหนาวร้อนเป็นต้น ชื่อว่าทนตรากตรำ ความอดทนต่อทุกขเวทนาในเวลาป่วยไข้ ไม่ทำใจให้อาดูรกระสับกระส่ายไปตาม ชื่อว่าทนลำบาก ความอดทนต่อการหมิ่นประมาทที่ผู้อื่นกระทำ มีกล่าวคำนินทาว่าร้ายเป็นต้นชื่อว่าทนเจ็บใจ ขันติทั้ง ๓ นี้ให้ผลดีงามตามหน้าที่ของแต่ละอย่าง ความทนตรากตรำย่อมเป็นปัจจัยให้กระทำการงานสำเร็จลุล่วงไป ความทนลำบากย่อมเป็นปัจจัยมิให้เสียสติสัมปชัญญะซึ่งเป็นคุณที่ต้องประสงค์ในมรณสมัย ความทนเจ็บใจย่อมเป็นปัจจัยมิให้ประพฤติผิดพลั้งพลาดด้วยอำนาจโทสะเข้าครอบงำ ความทนตรากตรำแลทนลำบาก ๒ ประการ ได้ชื่อว่าขันติแต่โดยปริยาย ส่วนความทนเจ็บใจได้ชื่อว่าขันติโดยตรง เรียกว่าอธิวาสนขันติ แปลว่าความอดกลั้นไว้ แต่ต้องอดกลั้นได้ด้วยน้ำใจที่ประกอบด้วยธรรมจึงจะเป็นการชอบ ผู้ใดถูกเขาดูหมิ่นเช่นนั้น แม้สามารถจะทำตอบได้ แต่ก็อดกลั้นไว้ด้วยโยนิโสมนสิการ คือพิจารณาเห็นในใจโดยอุบายที่ชอบ ผู้นั้นได้ชื่อว่าประกอบด้วยอธิวาสนขันติ เป็นที่สรรเสริญของพุทธาทิบัณฑิต ต้องด้วยพจนสุภาษิตของสรภังคดาบสซึ่งปรากฏว่าเป็นพระโพธิสัตว์เมื่อท้าวสักกเทวราชมีเทพดำรัสตรัสถามถึงขันติมีประการต่าง ๆ ได้ถวายพระพรทูลพยากรณ์แก้ปัญหา เป็นต้นว่า **ภยา หิ เสฏฺฐสฺส วโจ ขเมถ** พึงอดทนถ้อยคำของบุคคลที่สูงกว่าเพราะความกลัว โดยอธิบายว่าแม้จะถูกกดขี่ขมขู่จากผู้ที่อยู่สูงกว่า

โดยอำนาจวาสนา ซึ่งตนไม่สามารถอาจต่อสู้ได้ ก็ควรอดทนไว้เพื่อรักษาตนให้พ้นภัยที่หากจะเกิดมีและท่านที่สูงกว่าโดยฐานที่เคารพนับถือตักเตือนว่ากล่าวสั่งสอน แม้จะเป็นถ้อยคำหยาบคายไม่สุภาพก็อดทน เพราะถ้อยคำเช่นนั้นประกอบด้วยผล กล่าวคือจะทำตนให้ละความชั่วแล้วประพฤติความดีเจริญทวีด้วยความรู้ความสามารถ ทั้งยังเป็นบุญโกฏฐาส ส่วนอปจายนมัยกุศล เกิดแต่ตนที่เคารพนบนอบยำเกรง

โย จีธ หีนสฺส วโจ ขเมถ

เอตํ ขนฺติ อุตฺตมมาหุ สนฺโต ฯ (ขุ.ชา.๒๗/๕๓๘)

ส่วนว่าถ้าผู้ใดอดทนถ้อยคำของคนที่ต่ำกว่าได้ สัตบุรุษทั้งหลายกล่าวความอดกลั้นของผู้นั้นว่าเป็นขันติธรรมอย่างสูงสุด ขันติความอดทนมีอานิสงส์ผลดังพรรณนามา สมเด็จพระบรมศาสดาจึงทรงจัดเป็นฆราวาสธรรมประการที่ ๓ ฯ

การให้ข้อที่ ๔ เรียกตามภาษาบาลีโดยมากว่า ทานะ แต่ในที่นี้เรียกว่าจาคะ เสียสละแผ่เผื่อเจือจานฐานผู้ครองเรือนจะพึงบำเพ็ญ เพราะเป็นกิจจำเป็นประการหนึ่งของบุคคลผู้อยู่เป็นหมู่เหล่า ข้อนี้จึงพึงเห็นเช่นในตระกูลหนึ่ง มารดาบิดากับบุตร สามีกับภรรยาญาติกับญาติมิตรกับมิตร ยังต้องแผ่เผื่อเจือจานกันด้วยการให้ปันพัสดุข้าวของตามโอกาสคราวสมัย เพราะการให้อย่างนี้นับว่าเป็นการสงเคราะห์ยึดเหนี่ยวน้ำใจของกันแลกัน ได้ในพจนประพันธ์พุทธภาษิตว่า

ททํ มิตฺตานิ คนฺถติ ฯ (ขุ./สุตฺต./๒๕/๓๑๑/๓๖๑)

ผู้ให้ย่อมผูกมิตรไมตรีไว้ได้

คนผู้มีอัธยาศัยไม่ตระหนี่โอบอ้อมอารี มีใจประกอบด้วยเมตตาแก่คนยากจนขัดสน สละทรัพย์ของตนให้เพื่ออุปถัมภ์โดยฐานที่เป็นเพื่อนมนุษย์ด้วยกันก็ดี เกื้อกูลอุดหนุนการศึกษาเพื่อให้วิทยาความรู้ความสามารถ ทำนุบำรุงพระศาสนาอันสั่งสอนประชานิกรให้ละชั่วประพฤติชอบก็ดี การเสียสละที่ประกอบด้วยประโยชน์เห็นปานนี้จัดว่าจาคะ เป็นการเสียสละไม่เห็นแก่ความสุขส่วนตนถ่ายเดียว แลเหลียวถึงผู้อื่นที่ตนจะพึงสละความสุขให้โดยทั่วถึง ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดความชื่นบานด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย คือผู้ให้แลผู้รับทั้งหลาย ยังประโยชน์ให้สำเร็จทั่วไปไม่จำกัดเฉพาะบุคคล สมเด็จพระทศพลบรมศาสดาจารย์จึงตรัสว่าเป็นฆราวาสธรรมประการที่ครบ ๔

ธรรม คือ ความสัตย์ความข่มใจความอดทนและการเสียสละ ๔ ประการนี้ ของบุคคลใดเป็นคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนมีอยู่พร้อมมูล บุคคลนั่นชื่อว่ายึดคุณอันเป็นสาระแก่นสารแห่งชีวิตแลโภคทรัพย์ของตนไว้ได้ เป็นผู้มีจิตใจแจ่มใสแช่มชื่นเบิกบาน ว่าได้กระทำการที่เป็นคุณเป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนแลแก่คนทั้งหลาย ถ้ายังมิได้บรรลุคุณพิเศษอย่างอื่นที่สูงยิ่งขึ้นไปกว่า เมื่อถึงเวลาจะทำลายขันธ์สิ้นชีวิตย่อมได้ความอุ่นจิตไม่หวั่นหวาดใจ ครั้นจากโลกนี้ไปย่อมมีสุคติภูมิภพอันดีเป็นที่ถึงในเบื้องหน้า สมเด็จพระบรมศาสดาจึงตรัสว่า สเว เปจฺจ น โสจติ บุคคลนั้นแล ละโลกนี้ไปแล้วย่อมไม่เศร้าโศกเลย ดังนี้

ฆราวาสธรรมกถา พรรณนาธรรมของคฤหัสถชนคนครองเรือนจะพึงมี ๔ ประการ มียุบลบรรหารเทศนาอรรถาธิบายดั่งได้บรรยายมา สมควรแก่กาลเวลายุติลงด้วยประการฉะนี้ ฯ

กำหนดการ

บำเพ็ญกุศลอุทิศถวาย สมเด็จพระวันรัต (นิรนฺตรมหาเถร ป.ธ. ๙)

อดีตเจ้าอาวาสวัดเทพศิรินทราวาส

ปีที่ ๑

วันเสาร์ที่ ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๗ (ขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๑๒)

ณ ศาลากวีนิรมิต วัดเทพศิรินทราวาส เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย

กรุงเทพมหานคร

****

เวลา ๐๙.๓๐ น. - พระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนา

- ถวายจตุปัตจัยไทยธรรม

เวลา ๑๐.๓๐ น. - พระสงฆ์ ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์

เวลา ๑๑.๐๐ น. - ถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ ๑๕๐ รูป

- ถวายจตุปัจจัยไทยธรรม
- พระสงฆ์อนุโมทนา

เวลา ๑๒.๐๐ น -พระสงฆ์ ๒๐ รูป รับทักษิณานุปทาน

- ถวายจตุปัจจัยไทยธรรม
- พระสงฆ์อนุโมทนา

เป็นเสร็จพิธี

ขอประทานกราบเรียน กราบเรียน เรียนเชิญ และเจริญพรเพื่อร่วม

บำเพ็ญกุศลโดยพร้อมเพรียงกันวัดเทพศิรินทราวาส

รายนามพระพิธี

ในการบำเพ็ญกุศลอุทิศถวาย

สมเด็จพระวันรัต (นิรนฺตรมหาเถร ป.ธ. ๙)

อดีตเจ้าอาวาสวัดเทพศิรินทราวาส

ปีที่ ๑

วันเสาร์ท ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๗ (ขึ้น๙ ค่ำ เดือน ๑๒)

ประธานในพิธี

สมเด็จพระพุทธชินวงศ์	วัดมกุฏกษัตริยาราม	กรุงเทพมหานครสมเด็จ
พระญาณวโรดม	วัดเทพศิรินทราวาส	กรุงเทพมหานคร

พระสงฆ์สมณศักดิ์แสดงพระธรรมเทศนา

พระพรหมมุน	วัดบวรนิเวศวิหาร	กรุงเทพมหานคร

พระสงฆ์สมณศักดิ์ ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์

๑.	พระธรรมเมธาจารย์	วัดบูรณศิริมาตยาราม	กรุงเทพมหานคร
๒.	พระเทพวิสุทธิโสภณ	วัดดุสิตาราม	กรุงเทพมหานคร
๓.	พระเทพวรมุนี	วัดหนัง	กรุงเทพมหานคร
๔.	พระเทพรัชมงคลเมธี	วัดนรนาถสุนทริการาม	กรุงเทพมหานคร
๕.	พระเทพกวี	วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม	กรุงเทพมหานคร
๖.	พระเทพปริยัติโมลี	วัดพระพุทธบาท	จังหวัดสระบุรี
๗.	พระราชวราภรณ์	วัดศรีสุริยวงศาราม	จังหวัดราชบุรี
๘.	พระราชดิลก	วัดพระยายัง	กรุงเทพมหานคร
๙.	พระศรีวีราภรณ์	วัดพระงาม	จังหวัดนครปฐม
๑๐.	พระปิฎกโกศล	วัดพระพิเรนทร์	กรุงเทพมหานคร

พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ๒๐ รูป รับทักษิณานุปทาน

๑. พระศรีวิสุทธาภรณ์	วัดบวรนิเวศวิหาร	กรุงเทพมหานคร
๒. พระศรีศาสนวงศ์	วัดนางชี	กรุงเทพมหานคร
๓. พระอริยเมธี	วัดปทุมวนาราม	กรุงเทพมหานคร
๔. พระปริยัติสารสุธี	วัดมกุฏกษัตริยาราม	กรุงเทพมหานคร
๕. พระเมธาธรรมรส	วัดราชประดิษฐ์	กรุงเทพมหานคร
๖. พระวิบูลกิจจาภรณ์	วัดพิชยญาติการาม	กรุงเทพมหานคร
๗. พระกิตติสารโสภณ	วัดเสนาสนาราม	กรุงเทพมหานคร
๘. พระครูสุนทรพิพัฒนาภรณ์	วัดบางนาใน	กรุงเทพมหานคร
๙. พระครูปลัดสัมพิพัฒนธุตาจารย์	วัดสระเกศ	กรุงเทพมหานคร
๑๐. พระมหาบุญร่วม อตฺถกาโม	วัดบรมนิวาส	กรุงเทพมหานคร
๑๑. พระมหานิกร มโนรโม	วัดปากน้ำ	กรุงเทพมหานคร
๑๒. พระมหาพล อาภากโร	วัดสังเวชวิศยาราม	กรุงเทพมหานคร
๑๓. พระมหาสมเจตน์ อธิจิตฺโต	วัดสุทัศน์เทพวราราม	กรุงเทพมหานคร
๑๔. พระครูประสิทธิวิสุทธิคุณ	วัดไตรมิตรวิทยาราม	กรุงเทพมหานคร
๑๕. พระครูประภัสสรศีลคุณ	วัดโสมนัสวิหาร	กรุงเทพมหานคร
๑๖. พระครูพิสณฑ์วิหารกิจ	วัดพระศรีมหาธาตุ	กรุงเทพมหานคร
๑๗. พระครูมนูญธรรมรังสี	วัดนิเวศธรรมประวัติ	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๑๘. พระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ	วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม	กรุงเทพมหานคร
๑๙. พระครูปลัดสุวัฒนจริยคุณ	วัดประยูรวงศาวาส	กรุงเทพมหานคร
๒๐. พระครูปลัดสุวัฒนเมตตาคุณ	วัดท่าตำหนัก	จังหวัดนครปฐม

รายนามผู้บริจาคทรัพย์
ในการบำเพ็ญกุศลอุทิศถวาย
เจ้าประคุณสมเด็จพระวันรัต (นิรนฺตรมหาเถร ป.ธ. ๙)
อดีตเจ้าอาวาสวัดเทพศิรินทราวาส
ปีที่ ๑ วันเสาร์ที่ ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๗ (ขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๑๒)
วัดเทพศิรินทราวาส เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร

****

๑. พระพรหมเมธี	๒๐,๐๐๐	พับ

๒.	พระราชสิทธิโมลี	๑๐,๐๐๐	พับ
๓.	พระอมรโสภณ	๑๐,๐๐๐	พับ
๔.	พระกิตติวิมลเมธี	๑๐,๐๐๐	พับ
๕.	พระจันทูปมญาณโสภณ	๑๐,๐๐๐	พับ
๖.	พระครูวินัยธร (แล)	๑๐,๐๐๐	พับ
๗.	พระครูธรรมธร (สุรังค์)	๑๐,๐๐๐	พับ
๘.	พระครูพรหมสร	๑๐,๐๐๐	พับ
๙.	พรครูธรรมคุต	๒,๐๐๐	พับ
๑๐.	พระครูพิเศษสรวุฒ	๕๐๐	พับ
๑๑.	พระมหาชาญ สุเมโธ	๒,๐๐๐	พับ
๑๒.	พระรัฐศาสตร์ รฏฺฐสตฺโถ	๒,๐๐๐	พับ
๑๓.	พระเสกสันต์ สิริสนฺโต	๒,๐๐๐	พับ
๑๔.	พระนที นทีญาโณ	๒,๐๐๐	พับ
๑๕.	พระเบญจพล นนฺทพโล	๒,๐๐๐	พับ
๑๖.	คุณอภิศักดิ์ ผุดผ่องและบริษัทภูธน จำกัด	๑๐,๐๐๐	บาท
๑๗.	คุณชาติชาย คูสมิทธิ์และครอบครัว	๑๑,๐๐๐	บาท
๑๘.	ศ.กิตติคุณ ดร. ประชุม- ลออศรี-สัมมน-ภิมมนา-จุฑธิดา โฉมฉาย	๔,๐๐๐	บาท
๑๙.	คุณเดือนฉาย คอมันตร์	๑,๐๐๐	บาท
๒๐.	คุณกนกนาฏ กิจอำไพวงศ์	๒,๐๐๐	บาท
๒๑.	คุณวีรพันธ์ ไพสิฏฐมณีวงศ์	๑,๐๐๐	บาท
๒๒.	วัลลภ ไพสิฏฐมณีวงศ์	๒๐๐	บาท
๒๓.	คุณเอก	๑,๐๐๐	บาท
๒๔.	คุณสุชาติ ณัฏฐาชาติ	๑๐๐	บาท
๒๕.	คุณบุญสุข จินดาลักษณเลิศ	๒๐๐	บาท
๒๖.	คุณกิรณา-โยธิน-นิธิ-นิติ-สิทธิ เนื่องจำนงค์	๑,๐๐๐	บาท
๒๗.	คุณสุภาต สุจิวโรดม	๕,๐๐๐	บาท
๒๘.	บริษัท ไทยบำรุงการไฟฟ้า	๒,๐๐๐	บาท
๒๙.	คุณมณ Alasca	๑,๐๐๐	บาท
๓๐.	คุณสมศักดิ์ อภินันทน์กูล	๕๐๐	บาท
๓๑.	คุณอุกษฎ์ ประดับชัยมงคล	๒๐๐	บาท

๓๒. พ.อ.เทียบ-ฉลวย สือมาพะเนา		๓๘๐	บาท
๓๓. คุณมณี-สุกัญญา-ชาญ-นราวดี-ชญาณี-พีรศิลป ฉายทรัพย์		๖๐๐	บาท
๓๔. คุณเปรม	ปั้นโต	๑๐๐	บาท
๓๕. คุณวราวุธ-ประภัสสร์พร	สุธีทร	๑,๕๐๐	บาท
๓๖. คุณโกวิท-วรุณี-ภคณิษฐ์	นริศพิศุทธ์	๑,๐๐๐	บาท
๓๗. คุณปรียา	จตุจินดา	๑,๐๐๐	บาท
๓๘.. คุณอรวรรณ	เอื้อวัฒนะโชติมา	๑,๐๐๐	บาท
๓๙. คุณนฤอร	พฤกษาเอกอนันต์	๕๐๐	บาท
๔๐. ประเสริฐ	หงสนันทน์	๒,๐๐๐	บาท

เจ้าภาพไทยธรรมถวายประธานในพิธี

คุณ วิชัย- ศิรินันท์ จรรยาทิพย์สกุล

เจ้าภาพกัณฑ์เทศน์

พระทวีป	พุทฺธิทีโป	๑๐,๐๐๐	บาท

เจ้าภาพเจริญพระพุทธมนต์

พระสมบัติ	กุลติลโก	๕,๐๐๐	บาท
คุณพิมพ์ใจ	มานะกิจรุ่งเรือง	๕,๐๐๐	บาท
คุณสิทธิพันธ์	อริยาดิเรก	๕,๐๐๐	บาท
คุณศักดา-รัชนี-ศรายุทธ	ลิ้มพรภักดี	๒๐,๐๐๐	บาท
คุณกิรณา-โยธิน-นิธิ-นิติ-สิทธิ เนื่องจำนงค์		๕,๐๐๐	บาท
คุณณรงค์-เรือนแก้ว	เงินรัตน์	๕,๐๐๐	บาท

เจ้าภาพทักษิณานุปทาน

พระครูวิสิฐสรนาท(มนตรี)		๖,๐๐๐	บาท
พระมหาปรีชา	วฑฺฒนชโย	๓,๐๐๐	บาท
พระบรรพต	ญาณปฺพฺพโต	๓,๐๐๐	บาท
พระอรรถพงษ์	อตฺถวํโส	๓,๐๐๐	บาท
คุณกิรณา-โยธิน-นิธิ-นิติ-สิทธิ เนื่องจำนงค์		๓,๐๐๐	บาท
ศ.กิตติคุณ ดร. ประชุม- ลออศรี-สัมมน-ภิมมนา-จุฬธิดา โฉมฉาย		๓,๐๐๐	บาท
คุณลัดดาวัลย์	ลี้สมบุญ	๓,๐๐๐	บาท
คุณสัญญลักษณ์-พรรณิภา	รู้ตนโกสุมภ์	๓,๐๐๐	บาท
คุณอุไร	ปั้นตระกูล	๓,๐๐๐	บาท

คุณปนัดดา	ชินธรรมมิตร์	๓,๐๐๐	บาท
คุณธีรา	จงวัฒนา	๓,๐๐๐	บาท
คุณสุพจน์	ศรษฐวงศ์	๓,๐๐๐	บาท
คุณศุภศักดิ์	จิรเสวีนุประพันธ์	๓,๐๐๐	บาท
คุณอุไร	สุวภัทราชัย	๓,๐๐๐	บาท
ครอบครัวจรัสพาณิชยการ		๓,๐๐๐	บาท
คุณบุญมา-วัณร์พร-นฤพงษ์	ศิริเกษมศักดิ์	๓,๐๐๐	บาท
คุณธนะสุข-มณฑา-ศุภกฤต-กฤษดา	พิบูลย์เมธ	๓,๐๐๐	บาท
คุณกสิณ-ผาณิตย์-มงคล-กมลวิทย์	วรวัฒนกุล	๓,๐๐๐	บาท
คณะโรงพยาบาลกลาง		๓,๐๐๐	บาท
คุณศรีอารีย์	วีระประดิษฐ์ศิลป	๓,๐๐๐	บาท
คุณชาญชัย	วีระประดิษฐ์ศิลป	๓,๐๐๐	บาท
คุณสมเกียรติ์ / คุณเรวดี	ประสานสรรพกิจ / ถนอมพงศ์พันธ์	๓,๐๐๐	บาท
คุณไพลิน	ตั๊นสวัสดิ์	๓,๐๐๐	บาท
คุณวรรณิภา	คูหิรัญญรัตน์	๓,๐๐๐	บาท
คุณนลินี	ก่อพัฒนาวงศ์	๓,๐๐๐	บาท
ดร.สมชาย-วัชราพร	สันติวัฒนกุล	๓,๐๐๐	บาท
คุณนภาพร	สายสันติสุข	๓,๐๐๐	บาท

เจ้าภาพโต๊ะอาหาร

พระมหาสิงห์ณรงค์	นรสีโห	๑๐,๐๐๐	บาท
พระครูวิสิฐสรนาท (มนตรี)		๕,๐๐๐	บาท
คุณสุจิตรา	กิจเกรียงไกรกุล	๒,๕๐๐	บาท
ดร.สมชาย-วัชราพร	สันติวัฒนกุล	๒,๕๐๐	บาท
คุณไขศรี	จุนชยะ	๑๐,๐๐๐	บาท
คุณสมชาย-นัทมีเรีย	ขึ๋มกลัด	๑๐,๐๐๐	บาท
คุณพัฒนะ	ธรรมวิริยะกุลและครอบครัว	๕,๐๐๐	บาท
คุณณรงค์-เรือนแก้ว	เงินรัตน์	๕,๐๐๐	บาท
คุณกิรณา-โยธิน-นิธิ-นิติ-สิทธิ	เนื่องจำนงค	๒,๕๐๐	บาท

ศ.กิตติคุณ ดร. ประชุม- ลออศรี-สัมมน-ภิมมนา-จุฑธิดา โฉมฉาย ๒,๕๐๐ บาท

คุณลัดดาวัลย์	ลี้สมบุญ	๒,๕๐๐	บาท
คุณเพชรไพฑูรย์	จันทร์ชูเชิด	๒,๕๐๐	บาท
คุณพงศ์รัตน์	ชิวชรัตน์	๒,๕๐๐	บาท
คุณพินัย-พัชรี-น้ำหวาน สุขวรรณ		๒,๕๐๐	บาท
คุณสมใจ	ทีฆธาพงศ์	๒,๕๐๐	บาท
คุณไพลิน	ตั้นสวัสดิ์	๒,๕๐๐	บาท
คุณอุษา	ตั้นสวัสดิ์	๒,๕๐๐	บาท
คุณรตน	ตั้นสวัสดิ์	๒,๕๐๐	บาท
คุณวรชัย	เลิศไพรวัน	๒,๕๐๐	บาท
คุณกฤศจักร	โชติชลิตและครอบครัว	๒,๕๐๐	บาท
คุณเพิ่มศักดิ์	โภคมั่งมี	๒,๕๐๐	บาท
พล.ต.นพ.ไพบูลย์	พูนทรัพย์และครอบครัว	๒,๕๐๐	บาท
คุณชาญชัย-สุจินดา-ชวัลวิทย์ ตันติราษฎร์		๒,๕๐๐	บาท
คณะศิษยานุศิษย์	(กิตติ ลี้วัฒนานนท์)	๒,๕๐๐	บาท
คุณวรวิทย์-ศุภจรรยา และครอบครัว		๒,๕๐๐	บาท
คุณวิชัย	ฉัตรนรัตนกุล	๒,๕๐๐	บาท
คุณจำนงค์	กานต์ศุภมิตรและครอบครัว	๒,๕๐๐	บาท
คุณทวีศักดิ์-พูลศรี	กุลวัฒนะศักดิ์	๒,๕๐๐	บาท
คุณพัชร์	ตระกูลใหญ่และครอบครัว	๒,๕๐๐	บาท
คุณพ่ออีสุง	แซ่อึ้ง	๒,๕๐๐	บาท
บริษัท.เอเค เพาว์เวอร์ จำกัด		๒,๕๐๐	บาท
บริษัท.นายไล้ ทรานสปอร์ต 1995 จำกัด		๒,๕๐๐	บาท
ชมรมเดิน-วิ่งเพื่อสุขภาพ เทพศิรินทร์		๒,๕๐๐	บาท
คุณมัณฑนา	ออกฉิม	๒,๕๐๐	บาท
บริษัท.ธเนศยนต์ (2002) จำกัด		๒,๕๐๐	บาท
คุณบุญเลิศ	ออกฉิม	๒,๕๐๐	บาท

พระผงสมเด็จปิดทองถวายพระในพิธี

พระครูวิสิฐสรนาท (มนตรี)

เจ้าภาพโคมไฟถวายพระในพิธี

ร้านจรุงกิจไลท์ติ้ง

กรอบรูปพระสมเด็จ ๓๑ รูปถวายพระในพิธี

คุณวิชัย	ตัณศิริชัยยา	๘,๐๐๐	บาท

ผ้าห่มถวายพระในพิธี ๑๑ ผืน

คุณเอกรพี	หงสนันทน์	๒๑,๔๕๐	บาท

ถวายถุงทอง

คุณรัชนาตั้งลัคขนวณิชย์	๒,๕๐๐	บาท

รายนามเจ้าภาพอาหาร เครื่องดื่ม

บริษัท.กรีนสปอร์ต จำกัด	น้ำดื่ม
พระเอและทิดออย	น้ำอัดลม
โรงเรียนเทพศิรินทร์	ก๋วยจั๊บ
คุณพุฒ ปาลจันทร์และครอบครัว	ก๋วยเตี๋ยวหมู
โรงพยาบาลหัวเฉียว	แกงไตปลาและพะแนงไก่
คณะอุบาสิกาวัดเทพศิรินทราวาส	ไอศกรีม

รายนามเจ้าภาพจัดพิมพ์หนังสือ

โยมแม่กิ้นเห้ง	แซ่แต้	๑๐,๐๐๐	บาท
คุณกิรณา-โยธิน-นิธิ-นิติ-สิทธิ	เนื่องจำนงค์	๑๐,๐๐๐	บาท
คุณอุกฤษณ์	ตั๊นสวัสดิ์	๕,๐๐๐	บาท
คุณพัชรี-พินัย-น้ำหวาน	สุขวรรณ	๑,๕๐๐	บาท
คุณวิโรจน์-จันทปาน	อมตกุลชัย	๑,๐๐๐	บาท
คุณอัชรา	มั๊นคง	๑,๐๐๐	บาท
คุณอภิรดี	ตั๊นสวัสดิ์	๕๐๐	บาท
คุณอุษา	ตั๊นสวัสดิ์	๕๐๐	บาท
คุณรตน	ตั๊นสวัสดิ์	๕๐๐	บาท
คุณไพลิน	ตั๊นสวัสดิ์	๕๐๐	บาท
คุณปัทมาวดี	ตั๊นสวัสดิ์	๕๐๐	บาท
คุณสมใจ	ทีฆธาพงศ์	๑๐๐	บาท

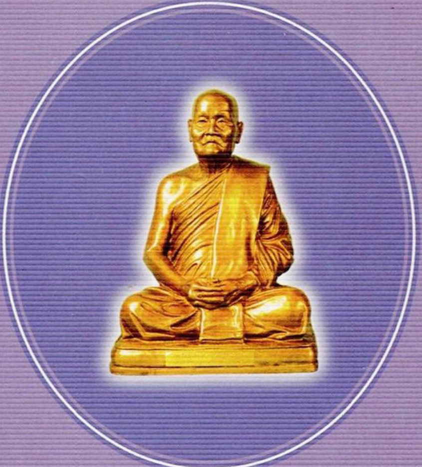
จัดทำโดยศิษยะนุศิษย์ สมเด็จพระวันรัต

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ สยามอินเตอร์ปริ้นท์ 14/257-8 ซ.จอมทอง19 แขวงจอมทอง เขตจอมทอง กรุงเทพฯ 10150

โทร. 02-875-3334-6 Fax.02-875-3338

รูปเหมือนสมเด็จพระวันรัต

(นิรันตร์ นิรนฺตรมหาเถร ป.ธ. ๙)

วัดเทพศิรินทราวาส

ในการทำบุญอุทิศกุศลถวายเจ้าประคุณสมเด็จพระวันรัต
เนื่องในการมรณภาพครบรอบปีนี้
ทางคณะศิษยานุศิษย์จึงได้จัดสร้างรูปเหมือนของ
เจ้าประคุณสมเด็จฯ ๕ นิ้ว ๙ นิ้วขึ้น
เพื่อให้สานุศิษย์ได้ระลึกถึงพระคุณและระลึกถึงธรรม
อันเป็นความจริงแห่งชีวิต

ติดต่อสอบถามได้ที่

พระจันทูปมญาณโสภณ พระครูวิสิฐสรนาท พระมหาสิงหณรงค์ พระเสกสันต์ พระนที

โทร. ๐๒ - ๒๒๔๖๐๕๖, ๐๒ - ๖๒๑๗๖๓๗, ๐๒ - ๒๒๑๔๔๙๘ ๐๑ - ๗๗๕๕๙๖๔